

Yrke

FAGBLAD OM YRKESOPPLÆRING 70. ÅRGANG

Nr. 1 2026

“ Ved å trene på kreativitet og innovasjon, kritisk tenkning og problemløsning gir vi elevene kompetanse som næringslivet setter høyt.

LÆRER CLAUS WILLIAM DAHM

TEMA: UNGDOMSBEDRIFT

Unge, stolte og med eget firma

TEMA

Ungdomsbedrift

Tenk deg at du går på jobb når du går på skolen. Og at du lærer mens du arbeider. Det opplever elevene i ungdomsbedrift – en læremetode stadig flere prøver.

SIDE 12

SAGT I DETTE BLADET

“Vi gutta har fått prøve en mensensimulator, og nå er det lettere å forstå hvordan jenter har det.

FELIX EGGE TOSTRUM (17), SIDE 16

FASTE SPALTER

- 3 Leder
- 4 Yrke-profilen
- 10 Kortnytt
- 24 Lærlingen
- 38 Slik gjør vi det her
- 42 Fotoreportasjen
- 48 De gikk foran
- 56 Yrke besøker
- 62 Bok
- 64 Skråblikket
- 66 Petiten
- 71 Hva mener du?

AKTUELT

- 12 Ungdomsbedrift
 - 15 Varmepute mot menssmerter
 - 18 Egen hudpleiesalong på skolen
 - 22 Bedriftens yndlingslærling
 - 30 Underviser der studentene jobber
 - 34 Stordmodellen endrer fagskoleutdanningen
 - 34 Låsesmed i 50 år
 - 52 Alle burde hatt yrkesfag i bunnen
 - 60 Vaskerifaget
- ### FAGARTIKKEL
- 68 Når språket blir en del av yrket

Lærlingen

Karoline hadde en ganske tilfeldig vei inn i glassblåserfaget. Men nå blåser hun så bra at det gir mestringsfølelse. Og hun er ikke fremmed for at hun selv en dag tar inn lærlinger.

SIDE 24

Profilen

Marita er studierektor på Fauske videregående skole i Nordland. Og hun leder ikke mindre enn 19 menn! Men det var politi hun egentlig ville bli.

SIDE 4

Foregangskvinnen

Sidset har et helt liv bak seg i yrkesfag. Ikke minst som leder for NRKs kostymeavdeling, der det både ble hardt arbeid og glitter og paljetter.

SIDE 48

Forsidefoto: Marianne Otterdahl-Jensen

ANSVARLIG REDAKTØR

Wenche Helene Schjønberg
91 19 13 15
ws@utdanningsnytt.no

KONTAKT

E-post: yrke@utdanningsforbundet.no
Post: Yrke, Utdanningsforbundet,
Postboks 9191 Grønland, 0134 Oslo
Besøk: Hausmannsgate 17, Oslo
På nett: utdanningsnytt.no/yrke

ANNONSEKONTAKT

Grethe Ånerud, HS Media AS
92 83 68 30
utdanning@hsmedia.no

MEDLEMSSERVICE

Spørsmål om abonnement og
bladordningen, adresseendringer
og Min Side:
E-post: medlem@udf.no
Telefon: 24 14 20 00
Min Side: udf.no/min-side

ABONNEMENT

Ikke medlem, men ønsker abonnement?
Send e-post til:
abonnement@utdanningsnytt.no
utdanningsnytt.no/abonnement

UTGIVER

Utdanningsforbundet

BEKREFTET OPPLAG

9084, ifølge Fagpressens Mediekontroll.

Yrke er medlem av Fagpressen og redigeres etter Redaktørplakatens og Vær Varsom-plakatens regler for god presseskikk. Den som likevel føler seg urettmessig rammet, oppfordres til å ta kontakt med redaktøren. Pressens Faglige Utvalg (PFU) behandler klager mot pressen.

Stoff i tidsskriftet kan bare gjengis etter tillatelse fra redaktøren med kildehenvisning.

Vi forbeholder oss retten til å lagre og utgi stoffet i elektronisk form fra vårt redaksjonsarkiv eller andre databaser som vi har avtale med.

GRAFISK DESIGN

Mediamania
mediamania.no

TRYKK

Ålgård Offset
ISSN 1504-1905

Yrke nummer 2 kommer
29. mai

 Fagpressen

 Utdanningsforbundet

PÅ NETT Er du klar over at flesteparten av Yrkes saker også publiseres på nettstedet Utdanningsnytt? Vi anbefaler deg å ta en titt på hvordan vi ser ut på nettet.

LEDER

Læring i bedrift - mens du er på skolen

For mange av oss som er født i forrige århundre, høres det nesten ut som en drøm: å være på jobb – men samtidig på skolen. Å «leke» butikk, og samtidig oppnå både skolens kompetansemål og arbeidslivets forventninger. Å bli til noe.

– Ren magi, beskriver daglig leder i Ungt Entreprenørskap det.

Gjennom ungdomsbedrift lærer elever landet over å bli framtidige arbeidstakere – mens de fortsatt går på skole. Noen tar rollen som daglig leder i firmaet, andre har ansvar for markedsføring, økonomi eller produksjon. De utvikler ideer, pitcher for juryer og samarbeider med lokalt næringsliv. Samtidig kan læreren «tikke av» på kompetansemålene.

Samtidig er det én faktor som avgjør om det lykkes: læreren.

Når læreren er trygg, smitter det over på elevene. Da kan det som i utgangspunktet kan oppleves kaotisk, bli til strukturert læring og ekte mestring.

I dette nummeret har vi også besøkt Fagskulen Vestland, der det prøves ut nye modeller for samarbeid mellom skole og arbeidsliv. Studenter jobber i

bedrift to uker og er i undervisning den tredje – med arbeidsgiver tett på og støtte til videreutdanning.

Det krever innsats. Undervisningen må komprimeres, og studentene må balansere jobb, studier og familieliv.

Men gevinsten kan være stor: Arbeidstakere løftes faglig, og bedriftene får ansatte som kan ta mer komplekse oppgaver.

Det er også praksisnær læring. Ikke for 17-

åringer denne gangen, men for voksne arbeidstakere som velger å bygge videre på det de allerede kan.

Vi håper artiklene i dette nummeret kan inspirere flere til å utforske mulighetene. For kanskje ligger det litt magi også i å våge å prøve noe nytt.

“ For kanskje ligger det litt magi også i å våge å prøve noe nytt.

Wenche H. Schjønberg

Wenche H. Schjønberg
REDAKTØR
ws@utdanningsnytt.no

TIPS OSS

Yrke tar gjerne imot tips om hva vi bør skrive om. Vi skriver om alle yrkesfagene og forsøker å dekke alle landsdelene og programområdene gjennom årets fire utgaver. Si fra om det er noe du synes vi bør skrive mer om.

FØLG OSS PÅ
FACEBOOK:
@YRKE

“ Klarer vi å få elevene til å fullføre og får sendt dem ut i arbeidslivet der de tar fagbrev, er de over kneika.

UTE I FELT: Det hender Marita Martinussen tar hjelm og arbeidsklær på for å besøke elever og lærere ute i terrenget.

PROFILEN

Marita Martinussen

Marita har alltid elsket
lukten av olje og diesel

ER LEDER FOR 19 MENN

Hun vokste opp med far og storebror som var mekanikere, har hovedfag i historie og master i skoleledelse. Nå er hun avdelingsleder for landslinjene anleggsteknikk og anleggsmaskinmekaniker. Skal hun sette fyr på debatten, sier hun at det er altfor mange kvinnfolk i grunnskolen.

TEKST OG BILDER KARI KLØVSTAD

FAUSKE

Hvis Marita Martinussen skal beskrives med tre små ord, må det bli: et stort smil. Det skal lite til før munnen strekker seg nesten bort til ørene, og øynene forsvinner i to glade halvmåner. Og når hun får spørsmål fra alle kanter, virker det ikke som om noen ting er umulig. I politiet skal de vite at de kan ha gått glipp av en knakende dyktig medarbeider, men Marita er ikke den som slenger rundt et år og venter på at hun skal bli gammel nok til å søke Politihøgskolen.

Før det blir mer om den energiske kvinnen og hvorfor hun mener at skolen er det viktigste av alt vi har i samfunnet, må vi presentere 46-åringen litt nærmere.

Marita Martinussen er i dag studierektor på Fauske videregående skole i Nordland. Der er hun avdelingsleder for de to landslinjene, som har til sammen 19 ansatte. Alle menn. I tillegg er hun ansvarlig for fag- og timefordelingen ved hele Fauske videregående skole. Mye av arbeidsdagen sitter hun ved den store skjermen på kontoret, men når anledningen byr seg, tar hun gjerne en runde

på avdelingen eller ut til maskinførerne. Der andre teoretikere kvier, trekker Marita inn lukten av olje og diesel, som om det skulle være parfyme, og tankene går tilbake til barndommen.

GREPET AV HISTORIE

Faren til Marita var mekaniker og altmuligmann, så hun har vokst opp med yrkesfag tett på. Moren drev klesbutikk, men det var ikke datteren så interessert i.

Yrkesplanen var spikret tidlig. Den spreke jenta skulle bli politi, så hun valgte allmennfag hjemme i Fauske. På denne tiden var hun på juniorlandslaget i fullkontakt karate, og ble også juniornorgesmester. I tillegg elsket hun å spille fotball.

Aldersgrensen på Politihøgskolen var 20 år, og Marita var et år for ung, så hun måtte finne på noe annet et år.

– Jeg hadde en veldig flink historielærer på videregående, og fikk lyst til å studere det faget for å fylle ventetiden. Det ene tok det andre. Historie var så gøy at det endte med hovedfag ved Universitetet i Tromsø, og statsvitenskap og engelsk som støttefag. Der brøt jeg med familietradisjonen innen →

“ Det blir færre skader på de store maskinene når jentene kjører, og de bruker opp mot 30 prosent mindre diesel, da de er mer forsiktede.

yrkesfag, og så for meg at jeg skulle bli historiker, forteller Marita.

Etter årene med studier kom det en henvendelse fra avdelingslederen på Fauske videregående skole, med spørsmål om hva hun gjorde.

– Min gamle favorithistorielærer hadde fått en annen stilling, og de manglet folk med min fagkrets. Så da hadde jeg med ett full stilling, fullførte hovedfaget i historie og tok pedagogisk praktisk utdanning (PPU) samtidig. Det var helt fantastisk å være der med ungdommen på skolen og gjøre noe annet. Og jeg fikk masse flotte kolleger. Studierektoren smiler, så øynene formes til to glade halvmåner.

I hovedfagsoppgaven sin skrev hun om idrett og politikk i mellomkrigstida.

TRIVES MED GUTTA

Fauske videregående er en kombinert skole der undervisningen foregår på to steder. De tekniske fagene har sine egne lokaler på Søbbesva.

– Når elevene her skulle ha fellesfag, var det ikke alle teorilærerne som ville flytte over. Jeg meldte meg frivillig, elsket å være her og kjenne lukten fra olje og diesel. Det minnet meg om oppveksten med pappa og storebror, og vi hadde motorsykkel og snøskuter, forteller Marita. Så dette var nært en verden hun var glad i.

Studierektoren gjorde også en annen erfaring.

– Jeg trives med gutta. Det er ikke så mye dill og dall med mannfolk. De er rett fram.

Fra 2017 til 2021 hadde Marita et avbrekk fra studiespesialisering og fellesfag i Fauske. Hun ble studierektor på Meløy videregående skole, som ligger 15 mil sørover langs sjøen. I den perioden tok hun også master i skoleledelse og ble superbruker for «Visma InSchool».

Så kom det en henvendelse. Både planinspektøren og avdelingslederen for anleggslinja på Fauske videregående skulle gå av med pensjon. De to stillingene ble slått sammen, så kunne hun tenke seg å søke? Fristelsen ble stor og arbeidsveien mye kortere.

– Den høsten jeg begynte, tok jeg sikkerhetskurset med elevene, for å kjenne på hva jeg gikk til, sier Marita.

I dag har hun personalansvar for 19 menn – og ingen kvinner.

TETT PÅ: Kontoret til Marita ligger ikke langt fra verkstedet til den mekaniske avdelingen.

Her er hun i prat med faglærer Emil Skatvik og elevene Marius Mosås Solheim og Noah Skjevik.

– Jeg skulle gjerne ønske at jeg også hadde kvinnelige lærere. Det hadde vært strålende forbilder for jentelevnene. De er det heller ikke mange av, men de blir stadig flere, og bransjen gleder seg. Det blir færre skader på de store maskinene når jentene kjører, og de bruker opp mot 30 prosent mindre diesel, da de er mer forsiktige.

Studierektoren er ikke i tvil om at det aller viktigste skjer siste året på videregående.

– Klarer vi å få elevene til å fullføre og får sendt dem ut i arbeidslivet der de tar fagbrev, er

de over kneika. Vi skal ikke undervurdere samfunnsøkonomien i dette. Bruker vi ikke penger på skole, får vi det igjen på høye regninger senere.

ALTFOR MANGE KVINNEN

Nordlendinger har rykte på seg for å snakke rett fra levra, og Marita slenger ut en brannfakkell.

– Det er for mange kvinnfolk i grunnskolen.

Hun lar den korte setningen dirre litt i lufta, før det kommer en oppfølging rett fra hjertet. →

TRAVLE DAGER: Marita Martinussen har mye å holde styr på som avdelingsleder og studierektor ved Fauske videregående skole.

- Kvinnene gjør en kjempegod jobb, men det er ikke sunt at det er så få menn i barnehager og skoler. Guttene trenger også å ha menn rundt seg, og mange av barna kommer fra skilte familier.
- *Hvorfor tror du læreryrkene er blitt så kjønnsdelt?*
- De gir ikke høy nok status, og det er trist, for det er sunt med god kjønnsfordeling.
- Marita ser at det gradvis har skjedd en endring hos elever som velger yrkesfag. Færre og færre bor på gård, og selv om de unge er nysgjerrige på fagene, har de ingen erfaring.
- Det er altfor lite praktiske fag i grunnskolen og altfor mye teori! Jeg har en skoleflink sønn på 15 som har gått skolelei, og det er kjempefine sløydsaler rundt om som står tomme. Dette er ikke greit.
- *Er du handy?*
- Relativt. Jeg kan i alle fall skifte dekk, sløye fisk, legge gulv og pusse opp litt. Det siste har jeg gjort sammen med datteren min, sier Marita.

“ Det er altfor lite praktiske fag i grunnskolen og altfor mye teori! Jeg har en skoleflink sønn på 15 som har gått skolelei, og det er kjempefine sløydsaler rundt om som står tomme. Dette er ikke greit.

DETTE ER MARITA

ALDER: 46 år

BOR: Fauske

STILLING: Studierektor og avdelingsleder for landslinjene vg2 anleggsteknikk og vg3 anleggsmaskinmekaniker, pluss vg2 anleggsmaskiner og vg2 transport og logistikk.

UTDANNING: Hovedfag historie og master i skoleledelse, pluss samfunnsfag og engelsk.

HOBBY: Friluftsliv, fjell og fiske. Reise med kjæresten og ungene.

HØRER: NRK med program som «Abels tårn» og «Verdibørsen». Altspisende innen musikk.

SER: Nyheter og «Game of Thrones». Den serien er uslåelig.

LESER: Har akkurat lest biografien til Abid Raja, og hører lydbøker fra krim til dokumentar.

BRENNER FOR: Skole og kunnskap. Vi må ha kvalitet helt fra barnehage til yrkeslivet. Alt det andre bygger på dette.

På fritiden liker hun veldig godt å gå i fjellet, og mye tid går med til å følge opp sønnen, som spiller fotball. Hun har vært både trener og hatt andre oppgaver i laget.

I feriene mater hun ofte interessen for historie. Roma er favorittbyen, og en stille kveld kan du finne henne under søylene i det antikke tempelet Pantheon, der hun slapper av og spiller kort med kjæresten.

– *Hvilket yrkesfag ville du ha valgt, hvis det hadde vært aktuelt?*

– Skulle jeg ha valgt nå, måtte det ha blitt anleggsteknikk og videre til fagbrev i fjell og bergverk. Jeg har mye kontakt med anleggsbransjen, og særlig oppdragene til Norsk Fjellsikring virker skikkelig gøy, sier studierektor Marita Martinussen, som har en sluttkommentar.

– Jeg blir så innmari glad i elevene og de ansatte og har det så bra! ●

Bestill abonnement på Yrke

Er du medlem i Utdanningsforbundet kan du velge abonnementene dine på Min side www.udf.no/min-side

Har du spørsmål kan medlemservice kontaktes på e-post medlem@udf.no eller telefon 24 14 20 00.

Er du ikke medlem, men ønsker abonnement kan du sende e-post til abonnement@utdanningsnytt.no

Prisen er 600 kroner per år for 4 utgaver.

utdanningsnytt.no/abonnement

Utgis
i både
papirutgave
og som
e-blad

SKYTING UTENFOR SKOLE**Rektor på Kuben:
– Et sjokk, men
først og fremst trist**

■ Rektor Kjell Ove Hauge ved Kuben videregående skole beskriver skytingen utenfor skolen denne vinteren som «et sjokk for oss alle – men først og fremst trist».

Ingen ble skadd, men en mindre-årig har status som fornærmet. En tenåringsgutt er pågrepet og siktet for drapsforsøk.

«De kommende dagene skal vi prioritere elever og ansatte i samarbeid med bedriftshelsetjenesten og Osloskolens kriseteam», skriver Hauge på Facebook.

VELGER YRKESFAG**«Man tjener mye
mer penger i løpet av
den tida»**

■ Over halvparten av elevene i Troms velger nå yrkesfag.

Til iHarstad sier videregående-elev Katrine Gundersen at hun mener det er flere grunner til dette.

– Det er jo ganske mange veier å gå, og man tjener mye mer penger i løpet av den tida. Ungdommer er ikke så glad i å sitte i ro, så da tenker jeg yrkesfag er perfekt for mange ungdommer i dag.

Katrine går på teknologi- og industri-fag på Stangnes videregående skole i Harstad. Det samme gjør venninnen Agnethe Berg-Enoksen. Hun sier at hun ikke har noen planer om å fortsette på studier etter videregående.

Erik Meistad er lærer på bygg- og anleggsteknikk på Stangnes. Han tror valget om å velge yrkesfag er gjennomtenkt for de fleste.

– Velger du yrkesfag, så er det ganske sikkert at du får beholde jobben din, selv om AI har hatt en vanvittig utvikling. Sitter du på kontor, er sjansen større for at du blir overflødig.

Dosent Halvor Spetalen holder foredrag om utfordringene yrkesfaglærerne har når det gjelder elever som ikke har gode nok språkferdigheter.
Foto: Kari Kløvstad

FAGDAG**– ALLE LÆRERE ER
SPRÅKLÆRERE, ENTEN DE
LIKER DET ELLER IKKE**

Språk er avgjørende for læring, mestring og yrkesidentitet. Det var hovedbudskapet da yrkesfaglærere i restaurant- og matfag (RM) og salg, service og reiseliv (SSR) samlet seg til fagdag på OsloMet.

■ Universitetslektor Kjersti Skappel Price understreket at arbeid med ord og begreper er helt nødvendig.

– Alle lærere er språklærere, enten de liker det eller ikke. Norsk lærerne kan ikke alle fagspråkene alene. Det krever samarbeid og ressurser, sa hun.

Forskjellen mellom dagligspråk og profesjonelt fagspråk er stor. Det er ikke bare flerspråklige elever som strever – også elever med norsk som morsmål kan mangle presise faguttrykk og slite med å forstå oppskrifter, mål og vekt.

Skappel Price råder lærere til å la elever bruke førstespråket sitt i starten og ta i bruk bilder, film og andre hjelpemidler for å bygge begrepsforståelse.

Dosent Halvor Spetalen viser til en undersøkelse blant 133 yrkesfaglærere høsten 2025. Over halvparten opplever at mer enn 50 prosent av elevene har begrensede norskerferdigheter. På RM kan misforståelser få praktiske konsekvenser, mens det på SSR påvirker kommunikasjon og kundeservice.

Lærerne etterlyser mer tid, tettere samarbeid mellom programfag og norsk og mer systematisk språkarbeid. Ifølge Spetalen må elevene bruke fagspråket aktivt – i samtaler, demonstrasjoner og praktiske øvelser.

– Det vanlige dagligspråket holder ikke i yrkesfag. Elevene må lære det profesjonelle språket for å bli trygge i faget, sa han.

“ Dette er ikke å satse på yrkesfag. Oslo ligger allerede dårligst an i landet når det gjelder rekruttering.

VIDEREGÅENDE SKOLE

Mer enn halvparten velger yrkesfag

■ Dette skoleåret startet mer enn halvparten av elevene på videregående på yrkesfag, melder Kunnskapsdepartementet. Økningen er størst på helse- og oppvekstfag og teknologi- og industrifag.

Det er fjerde året på rad at yrkesfagandelen er størst. Men ikke alle yrkesfag-elevene går ut i læretid og blir fagarbeidere. Rundt én av fire yrkesfagelever går videre til påbygg, og mange av dem fortsetter til høyere utdanning. Kunnskapsministeren appellerer til norsk næringsliv om å tilby enda flere læreplasser til elevene på yrkesfag.

AVVIKLER TILTAK

Ap reagerer på kutt i yrkesfag i Oslo

Oslo-byrådet har vedtatt å avvikle tiltaket «Yrkesveien» og legge bort planene om en ny yrkesfaglig videregående skole i Myntgata.

■ Det får Arbeiderpartiets bystyremedlem Eivor Evenrud (bildet) til å reagere.

– Dette er ikke å satse på yrkesfag. Oslo ligger allerede dårligst an i landet når det gjelder rekruttering, sier hun til Utdanningsnytt.

Bare 27 prosent av elevene i Oslo valgte yrkesfag ved skolestart i år. Ifølge tall fra Utdanningsdirektoratet går 35 prosent av yrkesfagelevne i Oslo direkte fra vg2 til læreplass – lavest i landet.

Utdanningsbyråd Julie Remen Midtgarden (H) mener på sin side at tidligere tiltak ikke har gitt ønsket effekt, og viser til at byrådet har innført kommunalt lærlingtilskudd og styrket utstyrsparken i yrkesfagene.

Byrådet viser også til at Utdanningsetaten nå utreder den framtidige strukturen i videregående opplæring i Oslo, inkludert kapasiteten innen yrkesfag.

MANGE VOKSNE VIL GÅ VIDEREGÅENDE

23 000

Nesten 23 000 voksne har søkt videregående opplæring dette skoleåret. – Voksne som griper denne muligheten, styrker egne sjanser i arbeidslivet og bidrar samtidig til at samfunnet får den kvalifiserte arbeidskraften vi trenger, sier Marthe Akselsen, divisjonsdirektør i Utdanningsdirektoratet. Den nye opplæringsloven gir voksne rett til å fullføre videregående opplæring. Voksne har også rett til opplæring i et nytt yrkesfag, selv om de har fullført til studiekompetanse eller tatt fagbrev tidligere.

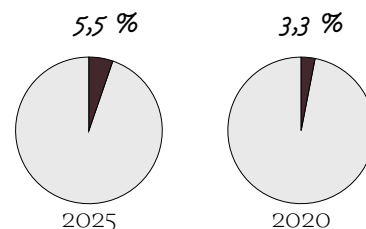
NYE REGLER

Lærlinger får studentrabatt på kollektivtransport

■ Regjeringen har presisert at lærlinger skal omfattes av studentrabatten på kollektivtransport. Endringen skal gjennomføres så snart som mulig, og senest innen 1. juli 2026.

Tidligere har ordningen vært praktisert ulikt. Noen selskaper, som Ruter, har gitt lærlinger rabatt, mens andre – blant dem Vy – ikke har gjort det, fordi lærlinger mottar lønn.

FÆRRE MOBBES

5,5 prosent av elevene på vg1 svarer at de opplever mobbing, i den siste elevundersøkelsen som er gjennomført.

Det er en nedgang på 0,8 prosentpoeng fra året før. Sammenlignet med 2020, som var det laveste året, er tallet 2,2 prosentpoeng høyere.

– Det er fortsatt altfor mange elever som svarer at de blir mobbet, og det er dypt urovekkende. Vi må derfor ikke slå oss til ro med dette, men fortsette med det viktige arbeidet for bedre, trygge og gode skolemiljø, sier Nordtun.

Elevene er spurt om de har opplevd mobbing to til tre ganger i måneden eller oftere.

Flere skoler satser på ungdomsbedrift: – Skaper magi i klasserommet

De fordeler roller, utvikler ideer, samarbeider med næringslivet og konkurrerer i fylkesmesterskap.

For rundt 14 000 elever i videregående er ungdomsbedrift blitt en annerledes og mer praktisk vei inn i læreplanen.

TEKST WENCHE SCHJØNBERG FOTO UNGT ENTREPRENØRSKAP

Den mestringen som oppstår når ungdom får ansvar og ser at ideen deres faktisk fungerer, kan skape magi, sier Heidi Austlid, daglig leder i Ungt Entreprenørskap.

Interessen for ungdomsbedrift øker i videregående skole. Stadig flere skoler og lærere tar i bruk entreprenørskap som undervisningsmetode – særlig innen yrkesfag. Ungdomsbedrift finnes i alle fylker, og brukes av alle utdanningsprogram.

– Elevene får jobbe veldig praktisk, de får bruke ulike fag, og de får faktisk lov til å skape sine egne arbeidsplasser. De får testet seg på samarbeid, kreativitet, ansvarlighet og selvstendighet – alt det arbeidslivet etterspør som du aldri kan lese deg til bare i en bok, sier Austlid til Yrke.

– Og ikke minst: Lærerne kan «tikke av» på kompetansemålene.

TREFFER GODT

Dette skoleåret deltar 280 skoler, over 14 000 elever og 2500 lærere.

– Vi ser at stadig flere skoler og lærere tar dette i bruk. Særlig i yrkesfagene opplever mange at metoden treffer godt, sier Austlid til Yrke.

Hun har bakgrunn som toppleder fra blant annet IKT-Norge og Forleggerforeningen, og har jobbet med ungt utenforskap og læring i flere ulike prosjekter.

Ungdomsbedrift innebærer at elevene etablerer, driver og avvikler en bedrift i løpet av skoleåret. De utvikler en idé, fordeler roller, lager budsjett, markedsfører og selger – og må forholde seg til regelverk og registrering.

FORANKRET I KOMPETANSEMÅLENE

Austlid er tydelig på at ungdomsbedrift ikke er et «prosjekt på siden» av læreplanen.

– Dette er en metode for å nå kompetansemålene – bare gjennom en annen inngang til læring.

Elevene arbeider med økonomi, samarbeid, kommunikasjon, bærekraft og innovasjon. Når de lager budsjett, jobber de med matematikk. Når de pitcher for jury eller skriver markedsføringsmateriell, jobber de med norsk og muntlige ferdigheter. Når de utvikler og tester en idé, jobber de med samfunnsfaglige perspektiver og entreprenørskap.

– Lærerne kan «tikke av» på kompetansemålene gjennom arbeidet med ungdomsbedrift. Det →

YNDLINGSLÆRLINGEN Hva ser bedriftene etter hos en lærling? Les siste nytt om forskning på side 22.

YRKER I ARV Noen ganger virker det som om yrker går i arv. Lærlingen i dette Yrke tok etter sin svigerfar. Side 24

“Elevene får testet seg på samarbeid, kreativitet, ansvarlighet og selvstendighet – alt det arbeidslivet etterspør som du aldri kan lese deg til bare i en bok.

HEIDI AUSTLID, DAGLIG LEDER I UNGT ENTREPRENØRSKAP

er viktig for oss at dette ikke blir noe ved siden av, sier Austlid.

LÆREREN ER NØKKELEN

Selv om elevene står i sentrum, mener Austlid at læreren er avgjørende for om metoden lykkes.

– Læreren er den viktigste ressursen i skolen. Vår jobb er å gjøre læreren trygg i rollen og i prosessen.

Ungdomsbedrift krever planlegging og oppfølging gjennom hele skoleåret. For en lærer som prøver metoden for første gang, kan oppstarten oppleves krevende.

– Det kan være kaotisk i starten. Derfor tilbyr vi oppstartskurs, temakurs, lærersamlinger og tett veiledning gjennom året.

Ungt Entreprenørskap har 13 regionkontorer og rundt 100 ansatte som følger opp skolene. Lærerne får tilgang til digitale verktøy og en egen lærerportal.

– Når læreren er trygg, smitter det over på

VEILEDER: For en lærer som prøver ungdomsbedrift for første gang, kan oppstarten oppleves krevende. – Derfor tilbyr vi oppstartskurs, temakurs, lærersamlinger og tett veiledning gjennom året, sier Heidi Austlid, daglig leder i Ungt Entreprenørskap.

“Når du tør å gi ungdom ansvar og tillit, tar de ofte det ansvaret. De får testet nye sider av seg selv.”

HEIDI AUSTLID, DAGLIG LEDER I UNGT ENTREPRENØRSKAP

elevene. Da får man det engasjementet som gjør at dette virkelig fungerer.

IKKE BARE FOR «FØDTE GRÜNDERE»

– Er ungdomsbedrift bare for elever som vil starte egen bedrift?

– Absolutt ikke, sier Austlid.

– I en ungdomsbedrift finnes det mange roller: ledelse, økonomi, markedsføring, produksjon og nettverksbygging. Noen oppdager at de er gode på markedsføring. En annen, som aldri har sett på seg selv som leder, kan vise seg å være helt fantastisk i den rollen.

Hun mener metoden åpner nye rom i klasserommet.

– Når du tør å gi ungdom ansvar og tillit, tar de ofte det ansvaret. De får testet nye sider av seg selv.

KAN FOREBYGGE UTENFORSKAP

Austlid mener entreprenørskapsprogrammene også kan være en del av svaret på en større utfordring.

– Ungt utenforskap øker, og frafallet i videregående er fortsatt høyt. Mange peker på skolen når vi diskuterer dette. Da trenger vi metoder som kan gi flere elever opplevelse av relevans og mestring.

Gjennom ungdomsbedrift får elevene kontakt med lokalt og regionalt næringsliv. Overgangen mellom skole og arbeidsliv blir mer konkret.

Elevene kan delta i fylkesmesterskap og konkurrere i NM for ungdomsbedrifter i Lillestrøm i april. Men konkurransen er ikke hovedpoenget.

– Det viktigste er prosessen. Den erfaringen elevene sitter igjen med – samarbeid, ansvar, økonomisk forståelse og tro på egne evner – kan være avgjørende.

Og det er nettopp der magien ligger, ifølge Austlid.

– Den mestringen som oppstår når de ser at det de har skapt, faktisk fungerer, kan skape magi i klasserommet. ●

Denne ungdomsbedriften tok grep

Utviklet varmepute mot menssmerter

Sju elever ved Kongshavn videregående skole i Oslo tenkte på kvinnehelse da de skapte sin ungdomsbedrift. Målet er å redusere skolefraværet blant jenter.

TEKST MERETE SILLESEN BILDER MARIANNE OTTERDAHL-JENSEN

“ Vi ønsket å legge forholdene bedre til rette også for jenter med sterke menstruasjonssmerter.

DISHAAN (18)

PRAKTISK: Dishaan viser på Anna hvordan varmeputen knyttes rundt magen. Ungdomsbedriften har fått mange gode tilbakemeldinger på produktet.

Vi ønsket å legge forholdene bedre til rette også for jenter med sterke menstruasjonsmerter. Tilbudet om å få Ibox og Paracet på skolen er fjernet, og det er jo heller ikke bra for kroppen å bruke for mye smertestillende, sier Dishaan Kaur Khera (18), som går på vg3 på entreprenør-linjen CRE8SLO.

– Vi leste oss opp på forskningsresultater og snakket med blant annet gynekologer, og fant ut at en varmepute kunne være et godt hjelpemiddel.

Felix Egge Tostrum (17) på vg2 sier at han har lært utrolig mye. Ikke bare hvordan man går fra idé til ferdig produkt, men også om utfordringer jenter kan slite med.

Yrke besøker skolen høsten etter at de jobbet med ungdomsbedriften Periode rød, men bedriften er ikke avviklet ennå.

KUNNSKAP OM MENSEN, OGSÅ BLANT GUTTA

Den egentlige grunnen til at elevene valgte Periode rød som ungdomsbedrift, var Anna Grymyr Simonsens (17) diagnose, som gir henne cirka 60 prosent skolefravær. Anna går i klasse med Dishaan, og de to har vært venninner lenge. Anna jobber godt med skolearbeid hjemme, og er fritatt fraværsgrensen. Hun har også fått magesårsmarter på grunn av mye smertestillende medisin.

– Jeg begynte å få intense smerter da jeg var 11 år, og skammet meg litt fordi jeg ikke klarte det samme som de andre jentene, sier Anna.

– Som 13-åring fikk jeg diagnosen endometriose, og fra niende klasse har jeg hatt vondt 24/7. Jeg trodde ingen visste hva dette var, men har forstått at endometriose er ganske utbredt. Jeg har vært gjennom en operasjon, men det hjalp dessverre lite.

Felix forteller at han kommer fra en åpen og pratsom familie, men at han aldri hadde hørt om endometriose. Han synes det er fint å få litt innblikk i kvinnehelse, og vil jobbe dette videre til gutter og menn. Han har ikke opplevd det flaut eller kleint å være med i Periode rød. Han er tvert imot takknemlig for alt han har lært.

– Vi gutta har fått prøve en mensen-simulator, og nå er det lettere å forstå hvordan jenter har det, sier Felix.

BEGGE KJØNN

Dishaan er daglig leder i ungdomsbedriften. Hun er opptatt av å få med både gutter og jenter, gjerne

UNGDOMSBEDRIFTEN: Sammensetningen i Periode Rød er ikke tilfeldig. Det var viktig å få med to gutter også, i tillegg til de fem jentene.

både fra vg1 og vg2, og hun mener det er viktig med tydelige rammer for alle.

Anna er produksjonsansvarlig, og Felix er økonomiansvarlig. De fire andre i ungdomsbedriften har også spesifikke roller, ut fra personlig egnethet og interesser.

Lærer Claus William Dahm (62) sier at Kongsavn helt siden starten i 2013 har vært den ledende entreprenørskapsskolen i Oslo.

– Ved å trene på kreativitet og innovasjon, kritisk tenkning og problemløsning, samt kommunikasjon og samarbeid, gir vi elevene kompetanse som næringslivet setter høyt, sier Claus.

– For å gjennomføre ideene må elevene også kunne foreta realistiske markedsvurderinger, presentere dem på en god måte og vite hvordan man bygger struktur i en bedrift. Dette lærer de på CRE-

IVRIGE: Dishaan, Felix, lærer Claus og Anna vil gjerne vise frem varmeputen som jenter kan bruke mot menstruasjonsmerter. Putene oppbevares hos helsesykepleieren.

VARMEPUTEN: Selve varmeputen av en spesiell gel kan varmes i mikro eller i varmt vann. Den puttes inn i en pose, der snorene kan knyttes rundt livet.

“ Ved å trene på kreativitet og innovasjon, kritisk tenkning og problemløsning, samt kommunikasjon og samarbeid, gir vi elevene kompetanse som næringslivet setter høyt.

LÆRER CLAUS WILLIAM DAHM

8SLO. I tillegg lærer de om bærekraftige metoder, og hvordan man kan være sosial entreprenør som kan utgjøre en forskjell for andre.

GYNEKOLOG SOM MENTOR

Etter at elevene bestemte seg for å utvikle en varmepute mot menssmarter, undersøkte de mulighetene. Lærer Claus har hele tiden vært tilgjengelig og sørget for å hjelpe elevene på riktig vei. Hovedmålet var å få ned skolefraværet blant jenter.

– Vi vurderte puter som var elektriske, fylt med vann eller gelé. Ingen av disse tilfredstilte våre krav til en pute som kan varmes i vann eller i mikrobølgeovn, samt holde på varmen lenge og være så flat at den kan bæres under en genser, sier Anna.

– Det er ikke alle som synes det er kult å sitte

med en stor varmepute på magen i klasserommet, der det også er gutter, legger Dishaan til.

Elevene forteller om et tett samarbeid med gynekolog og spesialist i kvinnesykdommer og endometriose, Jenny Alvirovic, som stilte som mentor for Periode rød. Valget falt på en liten pute av gel, som puttes inni et trekk. Dette bindes rundt magen og er usynlig under en genser. Jentene kan hente puter hos helsesykepleieren.

Jenny Alvirovic er imponert over elevenes målrettede og grundige arbeid.

– Det er flott å se hvordan ungdommene har tilegnet seg kunnskap om endometriose og skapt et smertelindrende og praktisk produkt med mål om å gjøre hverdagen bedre og skolefraværet lavere for dem som har menstruasjonsmerter, sier gynekologen. →

ENGASJERT: Lærer Claus forteller at han er veldig stolt av elevene i Periode rød. Han prøver å være tilgjengelig for spørsmål hele tiden, men poengterer at det er elevene som gjør arbeidet.

– De bidrar til å spre kunnskap og åpenhet om menstruasjonssmerter og endometriose.

FINANSIERING OG VERDISKAPING

Startkapitalen fikk elevene ved å legge inn 200 kroner hver, i tillegg til at foreldre kjøpte andeler i prosjektet. De fikk støtte fra Sparebankstiftelsen og vant priser i skaperkonkurranser, både i fylkesmesterskap og NM. Salg av putene, som koster 239 per pute, ga et overskudd som gikk direkte inn i bedriften. Elevene markedsførte puten gjennom alle mulige kanaler, blant annet egne familier, og de kontaktet skoler.

– Både privatpersoner og skoler har vært veldig interesserte, og spørreundersøkelser viser at mange har god effekt av produktet. Uten at vi kan tallfeste det, ser det ut til at skolefraværet også har gått ned, sier Dishaan, og legger til at HR-oppgaver har vært sentrale innad i ungdomsbedriften.

Anna forteller at puten er behagelig å bruke, og at hun har nytte av den innimellom.

– Vi har sørget for et økonomisk bærekraftig prosjekt, og der regnskapet er i balanse hele veien. Det er viktig for oss å skape verdier for andre, sier Felix.

Ved skoleårets slutt tok elevene i bedriften ut en mindre sum hver, resten ble gitt til Endometrioseforeningen.

Elevene Yrke snakker med, forteller om hardt, men lærerikt og målrettet arbeid, mye seriøsitet, men også om samhold og moro. De mener tiden de har brukt, er en god investering når de snart skal ut i det virkelige arbeidslivet. Men det aller beste har nesten vært å se hvor stolt læreren blir når de har gjort det bra i entreprenørkonkurransene.

– Personlig har jeg vokst enormt mye, og er takknemlig for muligheten jeg har fått, sier Anna.

– Når jeg har våget å stå foran 800 mennesker og dele noe så sårbart og personlig som historien om min endometriose, tror jeg det meste er mulig. ●

Driver egen hudpleie-salong på skolen

På Borg videregående lærer elevene hudterapi gjennom å drive sin egen bedrift. I Borg Hudharmoni møter de ekte kunder og reelle arbeidsoppgaver.

TEKST **MERETE SILLESEN** BILDER **MARIANNE OTTERDAHL-JENSEN**

I behandlingsrommet på Borg videregående er det stille konsentrasjon. Fem elever på utdanningsprogrammet frisør, blomster, interiør og eksponeringsdesign – med fordypning i hudterapi – driver dette skoleåret sin egen ungdomsbedrift.

– I vg1 hadde vi mye om generell helse, slik at vi kunne finne ut hva vi ville jobbe med. Det er en del tung teori innen hudterapifaget, og det er ekstra gøy at vi på vg2 kan behandle kunder og nå på vg3 også kan drive vår egen ungdomsbedrift, sier Julia W. Guttulsrød (20).

Hun er daglig leder for ungdomsbedriften Borg Hudharmoni, som er en elevstyrt hudpleiesalong og samtidig klasserom for elevene i hudterapifaget.

– I dette faget er ikke elevene lærlinger. Etter tre år får de vitnemål. Har de fullført og bestått, er de klare for arbeidslivet eller videre utdanning, sier kontaktlærer og veileder Ida Engen Karlsen til Yrke.

BEDRIFTEN GJENNOM ET SKOLEÅR

Dorthea R. Berntsen (18) har ansvaret for markedsføring, lager plakater og er den som promoterer salget av ungdomsbedriftens eget produkt: kroppskrubben. →

MANIKYR: Julia steller neglene til en kunde. Hun liker at arbeidsdagen er så variert.

“ Vi er som en liten familie som jobber tett på hverandre, viser omsorg og utfyller hverandre.

JULIA (20)

KUNDEBEHANDLING: Dorthea liker veldig godt å hjelpe kundene til å få god hudhelse og ønsker å fortsette å jobbe med dette.

HELE BEDRIFTEN: Lærer Ida er alltid til stede når elevene har kundebehandlinger, slik at hun kan veilede der det trengs.

hele året. På slutten av skoleåret lager elevene et årsregnskap, som «revisor» Ida godkjenner. Elevene avvikler firmaet ved skoleslutt. Dette gjør de ved blant annet å melde fra til Brønnøysundregisteret.

– Vi mener at arbeidet med ungdomsbedriften gir elevene dybdelæring og kunnskap de kan bruke på mange områder senere i livet. Det er også mye læring som vil komme samfunnet og næringslivet til gode, sier Ida.

– VOKSER MED OPPGAVENE

– Vi ble fort enige om at vi ville produsere vårt eget bærekraftige produkt, men ikke fullt så fort enige om hvilket produkt det skulle være. Både såpe og leppepomade kom høyt opp, og jeg måtte skjære gjennom så vi fikk tatt en avgjørelse, sier Ida og ler.

– Vi testa lukter og ble enige om at en kroppsskrubb er noe alle trenger, legger Julia til.

I skrubben bruker de blant annet kaffegrut. Alle avdelingene på skolen sparer på kaffegruten og tørker den, slik at dette blir en «gratis» ingrediens. I tillegg brukes blant annet sukker, E-vitamin, honning og eteriske oljer. Elevene valgte bort plastemballasje og selger skrubben på glass.

– Kundene er i hvert fall fornøyd, så det virker som vi har gjort noe riktig, sier Ida.

– Overskuddet fra salget vil vi i bedriften bruke sammen. Målet er å få til en tur til Paris, inkludert et bedriftsbesøk der.

Nathalie S. Eriksen, Ronja Ekeberg og Margarita Balta har andre roller i bedriften.

Lærer Ida forteller at jentene måtte begynne helt fra starten av da de bestemte seg for å etablere ungdomsbedrift. Før de kunne registrere firmaet i Brønnøysundregisteret, måtte de ikke bare ha forretningsideen på plass, men også ha bestemt hvilke stillinger hver av dem skulle ha. De måtte få det finansielle på plass, oppsøke banken og selv ta ansvar fra første stund.

– Vi ble fort enige om forretningsideen, og fant ut hvor den enkelte hadde mest å bidra med. Det aller første vi gjorde, var å kontakte Ungt Entreprenørskap, som har hjulpet oss masse, sier Dorthea.

– Vi er som en liten familie som jobber tett på hverandre, viser omsorg og utfyller hverandre. Som leder har jeg også fått prøve meg på konflikthåndtering, men det har heldigvis aldri oppstått store uoverensstemmelser, sier Julia.

Det må føres fortløpende regnskap gjennom

OPPLÆRING: Lærer Ida veileder Dorthea for å finne det beste produktet til denne kundens hud.

FAGLIG DISKUSJON: Julia og Dorthea diskuterer seg frem til hvilke produkter som vil være mest hensiktsmessige å bruke ved ulike hudutfordringer.

Jentene får også prøvd ut pendling og lange arbeidsdager. På kundedagene er de stort sett på jobb fra klokka 08.00 til bortimot klokka 20.00. Julia bor i Moss og er avhengig av buss og tog, mens Dorthea bor i Fredrikstad og tar buss, eventuelt taxi.

Ida forklarer at man med hudterapi i bunnen kan velge mange retninger videre.

Julia er fast bestemt på å bli medisinsk sykepleier, mens Dorthea vil ut i jobb og hjelpe andre å få bedre hudhelse. Julia tar lett ordet og ikke er redd for å si fra. Dorthea har vært gjennom en bøyg der. Hun opplevde det vanskelig å snakke høyt og å uttrykke egne meninger i starten, men sier at jobben med ungdomsbedriften har gjort henne tryggere på seg selv.

– Som daglig leder hender det at jeg må mase litt. Alle synes det er gøy å jobbe med kunder, men det er mye mer som også må gjøres når vi driver en bedrift, sier Julia.

– Vi har heldigvis et godt samarbeid, ellers

“ Vi mener at arbeidet med ungdomsbedriften gir elevene dybdelering og kunnskap de kan bruke på mange områder senere i livet.

LÆRER IDA ENGEN KARLSEN

hadde vi ikke fått det til. Og vi kan alltid spørre Ida når det er noe vi lurer på.

ALLTID BARE YRKESFAG

Borg videregående skole har vært en ren yrkesskole siden den ble startet i 1905. Ida forteller at skolen samarbeider tett med næringslivet. Skolens visjon er «Kunnskap og læring for samfunn og næring» og mottoet er «Vi kan yrkesfag!».

Elevene i hudterapifaget har egen lærer i kommunikasjon, og de har også lærerrike besøk av leverandører.

– Som skole skal vi forberede elevene til å mestre sitt eget liv, de skal kunne fungere profesjonelt i arbeidslivet og samfunnet på en god måte, sier Ida.

– Videre skal vi trene dem til kritisk tenkning, refleksjon og livslang læring. Jeg opplever at det gjennom arbeidet med ungdomsbedrift skapes læringsprosesser som gjør elevene løsningsorienterte og stimulerer elevenes vitebegjær og skaperkraft. ●

NY FORSKNINGSRAPPORT:

Dette ser bedriftene etter når de velger lærling

Karakterer avgjør sjelden hvem som får lære plass. I stedet ser bedriftene etter motivasjon, oppmøte og evne til å fungere i arbeidslivet. Det viser en ny Fafo-studie basert på intervjuer med lærebedrifter og opplæringskontor.

TEKST OG BILDE WENCHE SCHJØNBERG

Den faglige kompetansen kommer nesten i bakgrunnen, sier postdoktor Stine Solberg til Yrke. – Det er hele pakken de vil ha – en lærling som kan fungere i bedriften.

SER MER PÅ FRAVÆRET ENN KARAKTERENE

Forskerne Stine Solberg (OsloMet), Torgeir Nyen (Fafo) og Markus Roos Breines (Fafo) har intervjuet bedrifter og opplæringskontor i Oslo og Akershus om hvordan de vurderer søkere til lære plass. De beskriver en prosess som på mange måter ligner «åpne ansettelse av unge», mer enn et klassisk yrkesbasert arbeidsmarked.

I praksis betyr det at bedriftene sjelden plukker lærling ut fra én målbar ting. Karakterer og fravær kan være en første sortering, men beslutningen tas etter en helhetsvurdering: motivasjon, lærevilje, kommunikasjon, samarbeid – og evnen til å følge normene på arbeidsplassen.

– Det handler om å vise læringsvilje. Å se seg på en måte arbeidslivet forventer, sier Torgeir Nyen.

«HVIS DU BYR PÅ DEG SELV»

Mange av bedriftene forskerne har intervjuet, beskriver at det ikke først og fremst er karakterene som avgjør, men hvordan søkeren fungerer i møte med arbeidslivet:

«Det er det som gjør vår bransje spesiell, fordi du kan være helt på minussiden i forhold til samfunnsfag, matematikk, naturfag og de tingene som er å være skolesmart, men hvis du er en person som byr på deg selv, kanskje er litt ivrig, har lite fravær, så kan du faktisk være det mennesket vi leter etter, fordi det med karakterutskrift tror jeg er nesten en forpliktelse, noe de sender ved for å informere om.» (Salgsfaget – sitat fra forskningsintervju)

En representant for en elektrikerbedrift formulerer det sånn:

«Vi ser mer på fraværet enn karakterer. Om de har 3, 4 eller 5 i elektrofag, er ikke kjempeviktig, egentlig. Da er det viktigere at de [...] har en eller annen interesse, da, som gjør at de matcher med å være praktisk anlagt.» (Elektrofaget – sitat fra forskningsintervju)

Datagrunnlaget består av 27 intervjuer med 34 informanter i

Oslo og Akershus. Forskerne har intervjuet 19 lærebedrifter og 8 opplæringskontor i tre fag: helsefagarbeider, salgsfaget og elektrikerfaget. Bedriftene representerer både små og store virksomheter.

Studien er blant de første resultatene fra forskningsprosjektet School4Work, som undersøker overgangen mellom yrkesfaglig opplæring og arbeidsliv. Prosjektet er finansiert av Norges forskningsråd. – Med dette som bakteppe: Hvordan ser drømmelærlingen ut i de tre fagene?

– Det er noen forskjeller, slår forskerne fast, før de likevel blir med på en forenklet beskrivelse.

LITE SLINGER I VALSEN

I elektrikerfaget handler det mye om punktlighet og arbeidslivsnormer: En lærling som møter opp til riktig tid, lytter, tar ansvar, fungerer i små team og har noen grunnleggende faglige kunnskaper «i bånd». Toleransen for «slinger i valsen» er mindre her enn i de andre fagene.

I salgsfaget betyr karakterer lite. Her er det viktigere å være på ballen, vise interesse og lærevillighet – og å kunne møte mennesker. I noen deler av bransjen, som sportsforretninger, trekkes utadventhet fram som en fordel, mens andre legger mer vekt på holdninger og pålitelighet: møte presis, følge arbeidstid og forholde seg til kunder.

I helsefagarbeiderfaget står kommunikasjon og omsorg sentralt. En drømmelærling her må kunne bruke det faglige språket, håndtere en stellsituasjon og samtidig ha «hjertet på rett plass». Norskferdigheter kan være viktige, fordi kommunikasjon med brukere og pasienter er en del av selve fagutøvelsen.

Selv om beskrivelsene varierer fra fag til fag, peker forskerne på noe felles:

HELE PAKKEN

– Det er en sammensatt vurdering. Det er liksom hele «pakken», sier Stine Solberg.

Men vurderingene handler ikke bare om krav.

Flere av bedriftene forskerne har intervjuet, uttrykker også en

“ Det er hele pakken de vil ha – en lærling som kan fungere i bedriften. ”

POSTDOKTOR STINE SOLBERG

NOEN SITATER FRA UNDERSØKELSEN

«... du kan være helt på minussiden i forhold til samfunnsfag, matematikk og naturfag ... men hvis du er en person som byr på deg selv, kanskje er litt ivrig, har lite fravær, så kan du faktisk være det mennesket vi leter etter ...»

(salg)

«Det er liksom bare pakken.»

(helse)

«Jeg ser på fravær. Fravær, fravær, fravær.»

(elektro)

«Du må te deg ordentlig og være en konstruktiv og fin person ...»

(elektro)

«... det lengste og beste intervjuet du har på markedet ...»

(salg)

bevissthet om at dette er unge mennesker – og at mange selv har vært der.

– Mange av dem kjenner seg igjen. De vet at ungdom kan være skoleleie, eller ha hatt litt fravær. Det er en genuin vilje til å gi folk en sjanse, sier Torgeir Nyen.

Samtidig ligger det et mer krevende lag i vurderingene.

Når karakterer betyr mindre og helhetsinntrykket betyr mer, får de uformelle kodene større betydning.

– Å mestre kodene er viktig, sier Torgeir Nyen.

Det handler om å forstå hvordan man skal opptre i et arbeidsmiljø, lese situasjoner, ta initiativ – og vite når man skal være framme i skoene, og når man skal være ydmyk.

Flere av informantene beskriver en gjenkjenning i møtet med søkerne. Mange av dem har ikke glemt at de selv var unge, og uttrykker et ønske om å gi ungdom en sjanse. Samtidig kan nettopp denne gjenkjenningen spille inn i vurderingen.

– Det er en sammensatt vurdering, og det å passe inn i miljøet blir lettere gjenkjent hos noen enn hos andre, sier Nyen.

UFORMELT KAN VÆRE VANSKELIG

Han peker på at når kriteriene er uformelle, kan det bli vanskeligere for søkere som ikke kjenner arbeidslivets koder fra før.

– Minoritetsungdom eller unge uten nettverk i bransjen kan ha vanskeligere for å bli lest som «en som passer inn», sier han.

Forskerne understreker at dette ikke nødvendigvis handler om bevisst forskjellsbehandling, men om mekanismer som oppleves som naturlige i hverdagen.

Når karakterer betyr mindre og helhetsinntrykket betyr mer, blir det også viktigere at elevene forstår hva arbeidslivet faktisk forventer.

Forskerne mener skolen kan spille en større rolle her.

– Det holder ikke bare å snakke om det. Elevene må øve, sier forskerne.

Det kan handle om å simulere situasjoner, trene på å møte presis, ta initiativ, kommunisere tydelig og håndtere tilbakemeldinger. Å se folk i øynene. Å stille spørsmål. Å vise læringsvilje.

– Skolen er et trygt sted å prøve og feile. Der kan man øve på de fagovergripende kompetansene som arbeidslivet forventer, sier Stine Solberg. Det får vi også inntrykk av at lærerne gjør.

Yrkesfaglig fordypning blir også trukket fram som en nøkkel. Der starter ofte seleksjonen, særlig i elektro.

– Det betyr noe hva elevene faktisk gjør i YFF. Det er en arena der de kan vise hvem de er i praksis, sier Solberg. ●

Karoline Liverød

KAROLINE LÆRER GLASSKUNSTEN AV SIN EGEN SVIGERFAR

Noen ganger virker det som om yrker går i arv, men for glassblåserlærling Karoline var det mer av tilfeldighet. Hun forelsket seg i glassblåserens datter. Dermed traff hun glassblåseren.

TEKST OG BILDER TERJE HANSTEEN

FREDRIKSTAD

Snart tar Karoline Liverød (32) over Glasshytta i Fredrikstad. Svigerfar Abel Sawe overlater hytta til henne, og han vet da at den er i de beste hender. Men han lover å stikke innom av og til.

Karoline varmer ovnene i Glasshytta i Gamlebyen i Fredrikstad. Slik hun har gjort de siste tre og et halvt årene. Varmen brer seg i rommet der hun holder til, temperaturen i ovnen nærmer seg 1100 grader. Så varmt må det være for at glassmassen i ovnen skal kunne smelte og kunne formes.

SNART SVENNEPRØVE

Sist sommer ble det rett og slett for varmt. Det ble for hett, både inne og ute. Men produksjonen måtte gå sin gang, for sommeren er høysesong for salg. Det samme er jula. Men fra januar og fram til mai kan det bli veldig stille, vet Karoline. Så hun må være kreativ. For nå er det svenneprøven som skal bestås. Og den er nært forestående. Hun innrømmer at det er spennende, og samtidig litt skummelt.

– Da kommer det to personer fra prøvenemnda som skal observere meg, se hvordan jeg jobber.

Svenneprøven går over fire dager. Ja, jeg innrømmer at jeg er nervøs, jeg må jo prestere noe der og da, sier Karoline, som tror at det kommer til å gå bra. Også læremester og svigerfar Abel kommer til å stikke innom, og det er kanskje betryggende.

TILFELDIGHETER

Veien inn i glassblåserfaget var ganske tilfeldig for Karoline. Bakgrunnen hennes fra hjembyen Tønsberg var design- og håndverkslinja på videregående. Senere ble det forskjellige jobber i Oslo. Så traff hun datteren til Abel i Oslo, og de ble et par. Og så viste det seg at ingen av barna hans ville overta Glasshytta da han pensjonerte seg, mens Karoline derimot ble fristet. Nå har hun vært der i drøye tre år, og tenker at det var et riktig valg hun tok. Hun trives veldig godt med faget og håndverket hun valgte.

– Jeg likte glassblåserfaget fra første dag, sikkert fordi jeg alltid har likt å være kreativ og å lage ting. Den

første tiden var vanskelig, og læringskurven ble bratt. Men så flatet det ut. Å drive med glass ligger veldig i musklene mine, det må øves inn, smiler Karoline, som innrømmer at det faktisk kan bli en del tunge løft i løpet av arbeidsdagen. Men →

Glassblåser

Vg1 på håndverk, design og produktutvikling. Deretter tre år som lærling i bedrift. Glassblåserfaget er et fag det er mulig å ta mesterbrev i.

Det beste med å være glassblåser? At man kan skape det en selv føler for.

Det verste? Den delen der ovnene plutselig ikke fungerer slik de skal.

“ Den første tiden var vanskelig, og læringskurven ble bratt. Men så flatet det ut. Å drive med glass ligger veldig i musklene mine, det må øves inn.

LIKER DET KREATIVE: – Jeg likte glassblåserfaget fra første dag, sikkert fordi jeg alltid har likt å være kreativ og å lage ting, sier Karoline Liverød fra Tønsberg.

UFORUTSIGBART OG MORSOMT:
– Glass er uforutsigbart, plutselig knuser det, ting skjer ... og det er kjipt, så klart. Men så er det veldig gøy å få til ting, det gir en mestningsfølelse, sier Karoline.

VERKTØY I BRUK: Ulike verktøy brukes for å trylle fram glassene.

TRE KJAPPE

Hva hører du på?
Reggae (stort sett).

Hva leser du?
Leser ikke annet enn for ungene.

Hvilket sosialt medium er du avhengig av?
Avhengig er vel å ta av litt, men jeg bruker YouTube en del.

ikke mer enn at det er noe hun takler. Og blir vant til.

– Etter et par måneder følte jeg at dette var noe jeg kunne mestre. Jo da, det har vært noen bølgedaler underveis. Og det har vært en lang prosess i forhold til kompetansemålene. Det er et stort fag med mange teknikker som må læres. Glass er uforutsigbart, plutselig knuser det, ting skjer ... og det er kjipt, så klart. Men så er det veldig gøy å få til ting, det gir en mestningsfølelse. Den motivasjonen varer lenge.

– *Har du noensinne tenkt å gi opp underveis?*

– Jo, da vi måtte skru av glassovnen en stund på grunn av strømprisene da tenkte jeg, hva skal jeg gjøre nå? Men så fikk jeg jo støtte fra MiA – Museene i Akershus, som også har vært min arbeidsgiver hele veien, og jeg fikk også støtte til innkjøp av en fusingovn.

– *Har du en annen uttrykkesform enn Abel?*

– Jeg har kanskje andre fargekombinasjoner, men ellers er det mye likt det han har laget. Mye farger preger hans glasskunst, og det er noe jeg

også liker. Ennå lager jeg «chunky» glass, tykke glass, fordi jeg fortsatt ikke har lært å lage tynne glass, forteller lærlingen, som i løpet av læretida også har vært innom glassblåserbedrifter i Bergen og Oslo for å lære mer.

VIL GJERNE HA LÆRLINGER

Karoline blir straks ansatt av samboeren sin, som har overtatt driften, mens svigerfar fortsatt skal være eier. Da er hun ikke lenger ansatt hos MiA.

– Det er en liten bedrift, og vi er avhengige av at folk bruker oss. Å ta over bedriften her er skummelt,

ja. Kommer det til å gå rundt? Vil de tingene jeg lager, slå an? Abel har jo vært her i 40 år, og han har opparbeidet en kundegruppe, mange kunder i nærmiljøet. Mange stamkunder.

– *Har du merket noen interesse blant unge for glassblåseryrket?*

– Nei, ikke så mye. Men det kan fort skje at jeg kan ta inn lærlinger her. Det kunne være nyttig for meg, jeg får en assistent, samtidig som jeg gir opplæring i et tradisjonelt håndverk.

“Det er et stort fag med mange teknikker som må læres.”

– Hvilke egenskaper bør man ha hvis man tenker å bli glassblåser?

– Kreativitet. Tålmodighet. Og man bør ikke være redd for varme. Og så er det et tungt yrke med tunge løft.

EN VETERAN GIR SEG

– I årenes løp har jeg hatt mange praktikanter, men ingen lærlinger, sier Abel Sawe, som startet i Glasshytta i 1987. Men startskuddet gikk i hjemlandet Kenya. Der traff han noen glassblåserne i 1976. To år senere gikk turen til Finland for å lære. Der ble han i to år. Så var planen å returnere til Kenya og dra i gang et u-hjelpprosjekt innen glassblåsing. Men glassblåsing fenget ikke i Kenya, oppdaget han fort. Ferden gikk da videre til Sverige og læretid der i to år. Deretter ble det jobb ved Hadeland Glassverk i tre år.

– Men det ble mye serieproduksjon der, og lite kunst. Så fikk jeg et tips om en ledig jobb ved Glasshytta i Gamlebyen, som Norway Design drev. Siden ble jeg der, og jeg har hele tiden hatt nok å gjøre.

– Hvordan har det vært for deg å ha en lærling?

– Det har vært veldig fint. Vi har fulgt læreplanen til Utdanningsdirektoratet, ting har gått som de skal. Egentlig tenkte jeg å selge Glasshytta, men fortsatt kunne bruke den. Så kom jo Karoline.

– Hva tenker du om framtida til yrket og rekruttering?

– Det er vanskelig å finne jobber i Norge. Et par bedrifter har blitt lagt ned i Moss de siste årene, for eksempel, på grunn av høye strømpriser og korona. Når det gjelder rekruttering, så tror jeg det er viktig å finne på nye ideer, og presentere glassblåsing på videregående skoler. Og det kan jo Karoline gjøre i de stille månedene om vinteren. Jeg har lagd en mobil glassovn som hun kan bruke, avslutter Abel, som fortsatt kommer til å være i Glasshytta av og til. En gang glassblåser, alltid glassblåser.

DET BLIR MANGE JOBBER

– For tiden har vi tre lærlinger i glassblåserfaget. Den siste lærlingkontrakten ble signert for to uker siden. Vi ser en økende interesse for glassblåserfaget, og håndverksfag generelt. Det har blitt arrangert sommerleir for tradisjonshåndverk ved Follo Museum og Eidsvoll Bygdetun, og Karoline →

ÅPEN FOR LÆRLINGER:

– Det kan fort skje at jeg kan ta inn lærlinger her. Det kunne være nyttig for meg, jeg får en assistent, samtidig som jeg gir opplæring i et tradisjonelt håndverk, sier Karoline Liverød (32), som straks er ferdig med læretiden.

GLASS: Glasshytta i Gamlebyen har mange faste kunder. De liker glassene som produseres her.

underviste to somre på rad, og det har nok økt interessen for blant annet glassblåserfaget. De unge som kommer, har ulik bakgrunn, men felles er at de har draging mot glass, og de har gjerne gått på utdanningsprogrammet håndverk, design og produktutvikling på videregående, forteller Nina Farnes-Hansen, daglig leder i MiA tradisjonshåndverk opplæringskontor og kompetansesenter.

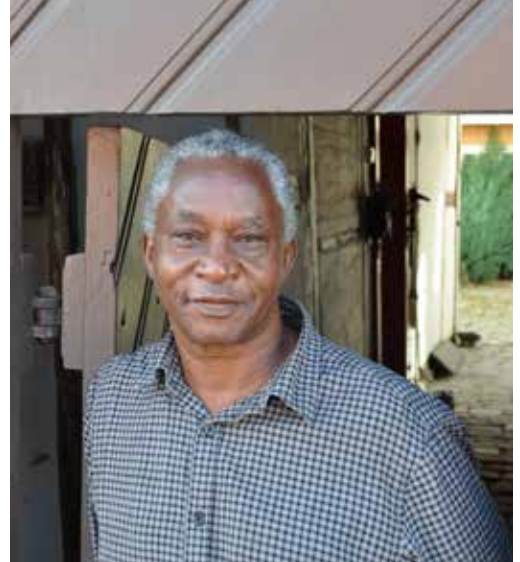
Hun har tro på at de som blir glassblåsere, har en lys framtid foran seg.

BÆREKRAFT

– De som utdanner seg til glassblåsere nå, ser muligheter innen resirkulering, bærekraft, klima og miljø. Karoline er jo for eksempel opptatt av

“Når det gjelder rekruttering, så tror jeg det er viktig å finne på nye ideer, og presentere glassblåsing på videregående skoler.

ABEL SAWE

MESTEREN: – Det har vært veldig fint å ha en lærling. Vi har fulgt læreplanen til Utdanningsdirektoratet, og ting har gått som de skal, sier mester Abel Sawe.

å resirkulere glass. Glassblåserne har allerede hatt oppdrag for kulturskolen i to fylker som et pilotprosjekt. MiA samarbeider med kulturskolen for at de skal bruke håndverkere i opplæring av barn, i forbindelse med kulturskolens satsing på håndverk som tilbud fra skolene. Flere kommuner er allerede veldig på ballen. Dette kommer til å bety mye for håndverkerne. Den kulturelle skolesekken er et annet eksempel hvor glassblåsere har jobbet med ulike prosjekter. Det foregår en satsing på håndverk nå, både med Riksantikvarens nye håndverksstrategi og i forbindelse med Kirkebevaringsfondet. Store deler av Norges kirkebygg skal restaureres, både bygg og inventar. Så er det jo mange verneverdige praktbygg som trenger restaurering. Her vil også blyglass, glassarbeidere og glassblåsing på sikt få arbeid.

– *Hva er rollen til MiA med tanke på glassblåserlærlingene?*

– Vi er et bindeledd mellom fylkeskommunen, lærebedriften og lærlingen og jobber hele tiden tett opp mot dem, og bidrar med det faglige fram til svenneprøven. ●

Ny **kompetanse**
i **takt** med **livet!**

Klar for neste steg?

Yrkesvalgene vi tar er i stadig utvikling, og det aldri for sent å oppdatere kompetansen din for å utvide og bevare mulighetene i et arbeidsmarked med stor etterspørsel for akkurat din kunnskap. Uansett om du vil begynne på nytt eller utvikle deg der du er, så har vi studier som er enkle å gjennomføre i takt med livet.

Fagskolen
Innlandet

Søk i Samordna
opptak. Søknadsfrist
15. april

FAGSKOLE

Underviser der studentene jobber

Hver tredje uke reiser Arild Inge Bakke fra Bergen til Stord for å undervise i maskinteknikk. Studentene slipper å flytte på seg – det er læreren som kommer til dem.

TEKST OG BILDER KARI KLØVSTAD

Dette er tredje semesteret til studentene på Fagskolen Vestland, og småpratens sommer i klasserommet. Det stilner når Arild Inge Bakke finner plassen sin og forteller at dagens tema er skruer.

– Dette er kanskje den nyttigste oppfinnelsen vi har, etter hjulet. Hvorfor er det slik?

Forskjellige svar kommer, og læreren nikker. Når du jobber på et verft, eller en annen mekanisk bedrift, har du med deg slike erfaringer.

– Jeg relaterer undervisningen til arbeidshverdagen deres, og mye er bygget opp rundt problembasert læring. Vi tar for oss en konkret oppgave og ser på hvordan det er mulig å løse den. Studentene skal oppleve at undervisningen er relevant, sier Arild Inge Bakke.

Lektoren har vært ansatt fire år ved Fagskolen Vestland. Han kommer fra Stord, er bosatt i Bergen og har en allsidig utdanning. Det startet med teknologi og industrifag på det som da het yrkesskole, og fortsatte med fagskole, ingeniørskole og master ved NTNU i Trondheim. I tillegg har han også studert ved handelshøgskolen og utdannet seg til agronom, så han har mange faglige bein å stå på.

MER KREVENDE

Studentene, som nå har undervisning i velferdsbygget til Aker Solutions på Stord, har ei uke på fagskolen og to uker på jobb. Ingen trenger å bryte opp for å reise på samlinger. Det er lærerne som kommer til dem.

– Den største forskjellen fra å ta utdanningen på heltid i Bergen er at her er det mer egenstudier. På skolen på Stord må vi gjennom mer på kortere tid, og det er mer krevende. Studentene får oppgaver å jobbe med til neste samling, og de skal løse relevante problemstillinger. Jeg må følge med og være litt pådriver, så de får gjennomført på en god måte, sier Arild Inge Bakke.

Når tiden er knapp, handler mye om effektiv og god læring.

Studentene har et hovedprosjekt som skal gjen-

TRIVES PÅ FAGSKOLEN: Lærer Arild Inge Bakke tar turen fra Bergen til Stord hver tredje uke for å undervise ved fagskolen.

nomføres. Da skal de ta utgangspunkt i arbeidssituasjonen sin, utvikle design og finne løsninger. Til slutt skal resultatet presenteres, og da kommer også arbeidsgiveren.

– God kommunikasjon er det viktig å øve på.

De fleste som fullfører fagskolen, får nye oppgaver på jobben eller en høyere stilling.

Et nytt korttidsstudium er nå under utvikling, og Arild Inge Bakke samarbeider med Aker Solutions om hva som bør være med i læreplanen.

Konstruksjonsteknikk er det neste på dagens timeplan. Læreren tegner ei kran med en arm, og diskusjonene går om tyngdepunkt og utveksling. ●

KONSENTRERTE: Studentene i maskinteknikk på Stord følger med.

KJENNER FAGSKOLEN GODT: Lærer Vanezuela Fagerbakke har vært med siden Stordmodellen ble en del av Fagskolen Vestland. Hun underviser i elkraft.

Med fra starten

– Som lærer vil jeg gi tilbake det jeg har lært

■ – Studentene som begynner på fagskolen, er engasjerte, målrettede og vet hva de vil. Dette er voksne folk, sier Livia Vanezuela Fagerbakke. Hun har undervist i elkraft ved fagskolen på Stord helt siden starten for 13 år siden.

De som går i gang med dette toårige løpet, må jobbe intenst. Så godt som alle studentene er i full jobb, og mange har familie og barn.

– Vi beundrer innsatsen deres.

Livia utdannet seg til elektriker i Peru, der hun vokste opp, og når studentene sliter litt og kjenner at det går trått, får de en påminnelse.

– Dere klarer dette når jeg kom igjennom ingeniørutdanningen her i landet uten å kunne norsk.

Studentene er ei uke på skolen og to uker på jobb, men for å henge med må de arbeide med fagene hele tiden.

– Jeg vil gjerne gi tilbake det jeg har lært, og er glad i studentene mine, sier Livia.

Hun er derfor å treffe på Teams hvis noen står fast, for ingen skal måtte slite alene.

Selv kunne Livia Vanezuela Fagerbakke som lærer tenke seg å ha litt praksis inne i bedriften, for å få bedre innblikk i prosessene.

– Da hadde det blitt et komplett samarbeid, og det hadde vært enklere å koble praksis og teori når jeg underviser studentene. ●

– En gullkantet mulighet bedriften tilbyr

Skole har ikke alltid vært så enkelt for Mark Smith (48), og han har vært innom ulike yrker. Da han tok AMO-kurs i sveising, åpnet mulighetene seg, og på fagskolen tok han naturlig funksjonen som «hjelpelærer».

■ Mark Smith var student i det andre kullet som tok fagskoleutdanning på Stord, men yrkesveien hadde ikke gått rett fram.

– Jeg ville bli ingeniør som far, og hadde hode for matte. Men jeg slet meg gjennom gymnasen, før jeg gikk rett ut i arbeidslivet, forteller Mark Smith.

Etter å ha vært innom flere ulike yrker ble han penset inn mot sveising. Han fikk tilbud om et arbeidsmarkedsopplæringskurs (AMO-kurs), og ble hjelpearbeider på Aker Solutions. Etter fem år tok han fagbrev som praksiskandidat, og resultatene viste at han mestret oppgavene godt. Da andre kullet på fagskolen dro i gang, var Mark på plass i klassen for maskinteknikk. Ingeniøren i ham hadde våknet igjen.

– Jeg har alltid vært interessert i teori og stilte spørsmål om alt, og det skadet ikke med fagutdanning i bunnen.

De som går på fagskolen, jobber vanlig i to uker og har undervisning den tredje. Dette skjer i velferdsbygget til Aker Solutions, så det er ingen ekstra reisevei. Ved siden av ordinær lønn gir bedriften også støtte til dem som tar videreutdanning, så dette hjelper godt på økonomien.

– Det er en gullkantet mulighet bedriften tilbyr oss, sier Mark Smith.

Lærerne må komprimere undervisningen, for tiden på Stord er mye knappere enn for heltidsstudentene i Bergen. Når noen slet, gikk Mark inn i rollen som hjelpelærer. Han hadde godt tak på både matte, fysikk, maskinlære og statistikk.

SMART

– Matte var skrekken for mange, og å undervise andre er også en god måte å lære på selv. Du må knytte teorien opp mot noe praktisk, og denne ordningen hjalp meg minst like mye, sier den tidligere studenten. Da han tok utdanningen, arbeidet han med dimensjonskontroll ute og brukte dataverktøy til utredningene.

Studiet krever mye, med mange fag, innleveringer, prøver og eksamener.

– Du må ha det med deg de ukene du ikke er på fagskolen også, og i tillegg skal du ha tid til familien. Det var tider jeg ikke trivdes og tok enorme skippertak. Karakterjaget kan også gripe tak i deg, så du yter mer enn du må. Da anbefaler jeg å løse litt på tidsklemma og stille deg spørsmålet om hvor mye du må prestere, sier Mark Smith. Han ser tydelig fordelene som både enkeltpersonene og bedriftene har av denne fagskoleordningen.

– Studentene blir løftet opp, så de kan gjøre mer kompliserte oppgaver på arbeidsplassen.

Mark Smith har plussset på med maskiningeniørhøgskole, og han er i gang med Master of Business Administration (MBA) ved Universitetet i Edinburgh via digital fjernundervisning. Der har han tatt tre moduler av ni.

Til daglig jobber Mark nå med digitalisering ved Aker Solutions, der han registrerer og dokumenterer sveiser digitalt.

– Hva hadde du valgt av utdanning etter ungdomsskolen i dag, hvis du skulle ha begynt på nytt?

– Jeg skulle ønske at noen hadde anbefalt yrkesfag for meg, sier Mark Smith. ●

KREVER INNSATS: Mark Smith var av de første studentene som tok utdanning i regi av Stordmodellen. Han fungerte også som hjelpelærer.

TOK PRISEN: Sist høst fikk Stordmodellen utdanningskvalitetsprisen. Her ser vi rektor Torbjørn Mjelstad, som nummer to fra venstre, under prisutdelingen.

Stordmodellen endrer fagskoleutdanningen

Industrien i Sunnhordland manglet ingeniører. I 2011 gikk de lokale bedriftene sammen med Fagskulen Vestland for å finne en løsning. Resultatet ble Stordmodellen.

TEKST OG FOTO KARI KLØVSTAD

“ Vi må klare å samarbeide for å løfte yrkesfagene opp.

TORBJØRN MJELSTAD,
REKTOR VED FAGSKULEN
VESTLAND

Fagskoletilbudet rundt om i landet vokser stadig, og Stordmodellen er blitt et forbilde. Her er det fagskolen som kommer til studentene, og ikke omvendt.

I fjor høst fikk Fagskulen Vestland utdanningskvalitetsprisen for satsingen. Utmerkelsen ble delt ut av statsråd Sigrun Aasland og regnes som en høythengende pris.

Hovedtilbudene er elkraft, maskinteknikk og robotteknologi, som går over to år. I tillegg er det etablert flere kortere, modulbaserte kurs og

program for å sikre bedriftene den fagkunnskapen de trenger.

MANGLET INGENIØRER

Historien startet i 2011, og årsaken var ganske enkel. Industrien i Sunnhordland manglet ingeniører. De fire lokale kjernebedriftene Aker Solutions, Wärtsilä, Leirvik AS og Baker Hughes bestemte seg for å gjøre noe med det.

– Sunnhordland er ikke verdens navle. Skulle initiativet bli vellykket, måtte det etableres en lokal

løsning der studentene slapp å pendle, sier Trond Haga, som er prosjektleder hos Aker Solutions og styrer det som har med fagskolen å gjøre.

Det har skjedd store endringer innen fagskolene i løpet av disse årene.

– I 2012 var det 90 prosent heltidsstudenter, mens undervisningen i dag er 80 prosent samlingsbasert, så fleksibiliteten har vokst, understreker Torbjørn Mjelstad, som er rektor ved Fagskolen Vestland, som har hovedadministrasjonen i Bergen.

Mange som velger yrkesfag, blir lærling, får seg jobb og etablerer seg tidlig med familie. Da er de heller ikke lenger så flyttbare.

– Ved å fortsette å jobbe og få tilskudd i studieperioden beholder de fleste opp mot 90 prosent av lønna, sier Trond Haga.

BEDRIFTENE BESTEMMER

Tilbudene ved fagskolen blir vurdert år for år, og bedrifter som ellers konkurrerer om hodene og kompetansen, må samarbeide opp mot skoleledelsen.

– På fagskolen har vi også intense diskusjoner

til stadighet. Det som er klart, er at det er bedriftene i Sunnhordland som skal bestemme hvilke skoletilbud de har behov for, men vi har ansvaret for kvaliteten på undervisningen, sier rektor Torbjørn Mjelstad.

Til nå er det rundt 400 studenter som har gjennomført fagskoleutdanningen over to år, mens 300 har gjort ferdig den modul- og programbaserte utdanningen. Dette synes også på kommunebarometeret til Stord, der utdanningsnivået har hevet seg. Industrien i Sunnhordland går også så det suser, og aktiviteten har aldri vært så høy.

Diskusjonene går om hvordan høyere utdanning innen yrkesfag skal organiseres i fremtiden.

– Vi må klare å samarbeide for å løfte yrkesfagene opp. Grunnutdanningen på videregående er altfor generell, og når det gjelder fagskolene, har jeg lyst til å få studiene opp til et nytt nivå seks, fastslår rektor Torbjørn Mjelstad.

Fagskoleutdanningen har tette koblinger nasjonalt med Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse, fylkeskommune og andre, så det er flere som må spille på lag. ●

HOLDER I TRÅDENE: Prosjektleder Trond Haga hos Aker Solutions er den som samarbeider tettest med Fagskolen Vestland.

ANNONSE

BLADENE VÅRE

Som medlem i Utdanningsforbundet kan du få medlemsbladet Utdanning på papir eller digitalt.

I tillegg kan du velge ett av disse tidsskriftene kostnadsfritt:

Første steg
Tidsskrift for barnehagelærere.
Fire utgaver pr år.

Bedre skole
fra førsteklasse til lærerutdanning.
Fire utgaver pr år.

Yrke
Fokus på yrkesopplæring.
Fire utgaver pr år.

Spesialpedagogikk
Fag- og forsknings-tidsskrift.
Fire utgaver pr år.

Utdanningsforbundet gir ut medlemsblad og fire tidsskrifter. Alle publikasjonene er redaksjonelt uavhengige og redigeres etter Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakatens regler for god presseetikk.

**ADMINISTRER
ABONNEMENTENE:**
www.udf.no/min-side

eller kontakt medlemservice om du har spørsmål
medlem@udf.no/tlf.: 24 14 20 00

Ikke medlem, men ønsker abonnement? Send e-post til:
abonnement@utdanningsnytt.no

UTDANNINGSFORBUNDET
Besøksadresse: Hausmanns gate 17, Oslo
Postadresse: Postboks 9191 Grønland,
0134 Oslo. Telefon: 24 14 20 00

ROLF HAR VÆRT LÅSESMED I 50 ÅR:

Et yrkesfag i enorm utvikling

– Det har vært en enorm teknisk utvikling siden jeg begynte å arbeide med låser, sier låsesmed Rolf Hoff Vikestad (73), som har vært i bransjen i 50 år.

TEKST OG BILDER HARALD VINGELSGAARD

Det var en annen tid på 1970-tallet. Noen låste ikke engang ytterdøren da de forlot huset sitt. De satte en kost foran døren for å vise at det ikke var noen hjemme. Det er slutt på den tiden.

Yrke møter Rolf i firmaet hans Trønderlås i Trondheim. Firmaet driver han sammen med sin sønn. Men selv startet Rolf i faget lenge før mobiltelefoner og datamaskiner gjorde sitt inntog.

TIDSEPOKER

Låsesmeden viser fram to låser fra ulike tidsepoker i faget. Den ene er en svært solid og superenkel mekanisk lås fra 1950-tallet som sto i en dør på en seter.

– Denne gamle låsen byttet jeg ut med en ny lås for henne som eier setra. Jeg spurte henne om å få den gamle låsen, for den er det verd å ta vare på.

Den andre låsen er en kodelås.

– Kodelås er en elektronisk lås. For å åpne den taster man inn en kode på låsen. Med kodelås slipper man å bruke nøkkel. Nå er elektroniske kodelåser veldig populære.

– Da jeg begynte i faget, hadde vi kun mekaniske låser. Nå har vi alt som finnes av nye moderne låsesystemer, fastslår han.

FJERNSTYRT SIKKERHET

Utviklingen handler ikke bare om selve låsen, men om hvordan den kan styres.

Nymoderne låsesystemer kan til og med fjernstyres. Hvis du for eksempel bor

i Trondheim og har hytte på Røros, kan du styre låsen på hytta hjemmefra.

– Jeg kan montere en vanlig elektronisk lås i døra på hytta. Over døra setter jeg opp en elektronisk enhet med en sender. Denne senderen kommuniserer med låsen, forklarer han.

På mobiltelefonen laster han ned en app. Via denne appen kommuniserer han med senderen til låsen på hytta. Dermed kan han åpne eller lukke døra fra Trondheim – eller uansett hvor han befinner seg.

En kunde fra et borettslag med mange leiligheter ringer.

– Denne kunden forklarte at hovednøgkelen til deres låsesystem var på avveie, sier han.

Når en hovednøkkel forsvinner, må hele systemet byttes.

– Jeg skal bytte hele låsesystemet, det vil si låsene i alle dørene i bygget – i kjelleren, i boder, i leilighetene og postkassene. Med nytt låsesystem får de ny hovednøkkel.

VEIEN INN I FAGET

– *Hvorfor valgte du å bli låsesmed?*

– Etter grunnskolen gikk jeg først på maskin og mek., deretter på sveis og platearbeider, før jeg ble sjømann i tre år. Da jeg kom hjem til Brekstad på Ørlandet, møtte jeg kona mi, som jeg er gift med ennå, sier han.

Kona ville ikke at han skulle reise til sjøs igjen.

– Så jeg ble med henne til Trondheim i 1975. Der måtte jeg skaffe meg arbeid. Firmaet Haldor T. Husby skulle ha tak i folk

“Interessen for faget låsesmed blir stadig større. Det blir stadig mer strøm og automatisering i faget. Det er interessant for ungdommene.

HÅVARD LØVÅS, SERVICE- OG MONTØRLEDER I SYSTEMSIKRING

MEKANISK: Låsesmed Rolf Hoff Vikestad driver sitt eget firma, Trønderlås. Her sitter han ved en arbeidsbenk inne på sitt kontor, med en mekanisk låsekasse i sin høyre hånd.

til en ny låsavdeling, så jeg fikk jobb der, minnes han.

Åtte år senere tok han prøven. Det var ikke en formell fagprøve eller svenneprøve, men han fikk et diplom som bevis på at han var «Godkjent Låsesmed» av Foreningen Norske Låsesmeder etter bestått teoretisk og praktisk opptaksprøve.

HVERDAGEN SOM LÅSESMED

En ny kunde ringer. Et barn i familien har rotet bort nøklene til ytterdøra.

– Kunden ønsker at jeg skal montere kodelås. Det skal jeg ordne for dem. Ungene i familien skal få en kode i stedet for nøkkel. På den måten slipper de å rote bort flere husnøkler.

Trønderlås har også vakt på kveldstid. Kvelden før vi møtte ham, rykket han ut til en kunde som ikke kom inn i huset sitt.

– Låsekassen hadde kilt seg fast. Jeg ga ham pris på jobben, det vil si ny lås og arbeidet. Han aksepterte tilbudet. Jeg rykket

ut til boligen. Der brukte jeg en av mine teknikker for å åpne låsen.

– Jeg monterte ny kodelås i døra. Kunden ble veldig glad for at jeg gjorde det og da, hvis ikke måtte han overnattet hos foreldrene sine, fordi han ikke kom inn i huset sitt. Han betalte 8000 kroner på min medbrakte terminal.

Gjennom 50 år har han også sikret boliger etter innbrudd, han har også rykket ut til boliger hvor kvinner er blitt utsatt for vold og det har vært påkrevet med ny lås →

GAMMEL OG NY: Låsesmed Rolf Hoff Vikestad viser fram en svært gammel mekanisk lås som stod i en dør på en seter, med venstre hånd, og en moderne kodelås i høyre hånd. Legg merke til at det er sikkerhetsnøkkel i den elektroniske kodelåsen.

FAKTA

Låsesmedfaget

Ifølge læreplanen for vg3 låsesmedfaget handler faget om arbeid med sikringstiltak, sikkerhetsanlegg og sikring av liv, eiendom og verdier.

Kjerneelementene i opplæringen omfatter blant annet:

- mekaniske, elektromekaniske, elektroniske og mekatroniske låssystemer
- programmering av låssystemer og tilhørende utstyr
- installasjon i dører, vinduer og andre bygningskonstruksjoner
- produksjon av komponenter og utstyr for sikkerhetsløsninger

i ytterdøren for å sikre at mannen ikke kan komme inn igjen. Enkelte ganger har både politiet og namsmannen vært koblet inn.

– De aller fleste jobbene jeg har rykket ut til, har vært udramatisk. I det store og det hele er det lite dramatisk. Jeg sjekker alltid nøye hva jeg skal rykke ut på, før jeg reiser ut.

MEKANIKK MØTER DATA

På arbeidsbenken ligger mekaniske låser som ligner dem han startet med, men dagens varianter er langt sikrere. Nøkkelfprofilene er blitt betydelig forbedret gjennom årene.

På en annen arbeidsbenk sliper han nøkler på den gode, gammeldagse måten.

– Det er fortsatt vanlig med mekaniske låsesystemer. Det er sjelden feil med disse låsene. Låsene fungerer så lenge man ikke roter bort nøklene.

– Før i tiden reparerte jeg låser mye. Om kunden ønsket det, kunne jeg også bygge om den nye låsen slik at vedkommende kunne bruke den gamle nøkkelen.

I dag finnes det knapt reservedeler.

– Bruk og kast. Det er tidens melodi. Men jeg har et lite privat lager av deler til låser, slik at jeg kan reparere noen ganger.

– *Hvilke egenskaper må en låsesmed ha?*

– Det viktigste er at du har et plettfritt rulleblad. Vi låsesmeder skal åpne folks låste dører, og da må vi være til å stole på. Deretter er det viktig at du har interesse for mekanikk og teknisk innsikt, svarer 73 år gamle Rolf Hoff Vikestad.

– *Du kunne blitt pensjonist for mange år siden. Hvorfor arbeider du ennå?*

– Mange lurer på det. Jeg arbeidet i forskjellige bedrifter opp gjennom årene, og har hatt veldig gode kollegaer. Jeg hadde en periode så store problemer med hjertet at jeg kunne fått uføretrygd. Men jeg kjempet meg tilbake i livet. Og i 2013 startet jeg for meg selv med firmaet Trøndelås, og tenkte jeg kunne drive det noen år. Eget firma ga meg ny glød. Dette firmaet driver jeg ennå, sammen med min sønn. Jeg synes det er kjempefint å arbeide.

HVEM TAR OVER FAGET?

Låsesmedfaget er et lite yrkesfag innen elektrofagene, men med stort ansvar.

På Strinda videregående skole i Trondheim får elevene informasjon om låse-

smedfaget på vg1 elektro og datateknologi og vg2 automatisering.

– På vg1 elektro og datateknologi har elevene prosjektoppgave i yrkesfaglig fordypning. De skal presentere et fagbrev som de kan tenke seg å ta. I denne oppgaven skriver de om alle fagene de kan ta,

inkludert låsesmedfaget, sier Jan Inge Pedersen, avdelingsleder for elektrofag.

Vg2 automatisering fører videre til låsesmedfaget.

– De fleste på vg2 ønsker å ta fagbrev i automatiseringsfaget. Låsesmed er som regel ikke førsteønske, fastslår han.

Bedriften Systemsikring er en av flere i Trondheim som tar inn lærlinger.

– Interessen for faget låsesmed blir stadig større. Ungdom er opptatt av teknologi og «duppeditter». Det blir stadig mer strøm og automatisering i faget. Det er interessant for ungdommene, sier Håvard Løvås, service- og montørleder i Systemsikring.

Om lag 120 firmaer er medlem av Foreningen Norske Låsesmeder. ●

“Vi låsesmeder skal åpne folks låste dører, og da må vi være til å stole på.”

ROLF HOFF VIKESTAD

DITT VALG FOR FREMTIDEN!

Fagskolen
Oslo

Velg høyere
yrkesfaglig utdanning.
Husk søknadsfristen!

15. april

BYGG-ANLEGG

INFORMASJONS

MODELLERING

ELEKTROFAG

HELSEFAG

OPPVEKSTFAG

LEDELSESFAG

FDV • KEM

SCENETEKNIKK

HØYERE UTDANNING
FØR DEG MED
FAGBREV

Scann koden
og finn din
fagutdanning!

Yrkesfaglærere og språklærere arbeider sammen i klassen

Det er viktig å unngå misforståelser på grunn av språket. Ikke minst innen helsefag. Oslo voksenopplæring (VO) Hovinbyen går foran innen yrkesfag og har egne lærere til å ta seg av språkundervisningen.

TEKST OG BILDER KARI KLØVSTAD

Det perifere nervesystemet. Sewit Mogos Ghebretnsae leser høyt fra lappen hun har trukket, og må forme munnen i uvante bevegelser. Førstespråket til Sewit er tigrinja, som de snakker i Eritrea, og nå over hun på norske uttrykk hun må kunne for å jobbe innen et helseservicefag.

Deltagerne i klassen er nå delt inn i grupper på tre og tre, og de har språkundervisning ved fire stasjoner. Undervisningen er ledet av lærer i helse- og oppvekstfag Gøril Nordlie og språkstøttelærer Vivian Stensrud.

– Tanken bak er at deltagerne ikke skal ha løsreven språkopplæring, der de for eksempel sitter og analyserer verb. Her får de fagspråket samtidig, forklarer Vivian Stensrud.

LESE, LYTTE, SKRIVE OG UTTALE

Hver stasjon som deltagerne skal innom, har en egen funksjon. Hos Gøril leser de nå en tekst, og i etterkant skal de tre ved bordet snakke om innholdet og svare på spørsmål.

– For hva betyr det egentlig at noe er motorisk? Jo, det er noe som skaper bevegelse, akkurat som en motor, forklarer læreren, og Silvana Bareti nikker. Hun er fra Hellas, og ler når vi spør om norsk kan oppleves som «helt gresk» noen ganger. Dette er et idiom hun er kjent med.

En tredje oppgave er å skrive ord og setninger fra teksten, mens det ved den fjerde stasjonen øves på rett uttale av ord, og det norske tonefallet er også viktig å få til.

Vi skal tilbake til dette bordet litt senere, men først litt mer om bakgrunnen for denne språkundervisningen.

TENKER NYTT OM SPRÅK

Deltagerne ved voksenopplæringen på Hovinbyen har mange forskjellige språkbakgrunner, og i klassen vi besøker, er det 11 ulike førstespråk. Bakgrunnen varierer også veldig, fra nesten ny-ankomne flyktninger til kvinner som har bodd mange år i Norge. Alle har gått på obligatorisk norskopplæring etter at de kom til Norge.

– Vi må tenke nytt. Det er ikke slik at alle er på et tilstrekkelig språklig nivå før de starter på utdanningen, og derfor må de lære fag og språk samtidig. Mange har gått flere år på norsk skole, uten at det ga stor uttelling på språkkompetansen deres. Integreert fag- og språkopplæring har god dokumentert effekt, sier Runa Næss Thomassen som er avdelingsleder på Oslo Vo Hovinbyen og prosjektleder for språkstøtteprosjektet.

Den ekstra språkundervisningen er utelukkende støttet av prosjektmidler, mens avdelingslederen mener den burde ha ligget inne i rammeplanen for særskilt språkopplæring, slik det gjør for ordinære videregående skoler..

Elevene vi besøker på vg1 helseservice, sikter seg inn mot å bli apotektekniker, helsesekretær eller tannhelsesekretær. Da må de fullføre og bestå.

Erfaringen er at å lære språk sammen ved stasjoner er enklere enn å forholde seg til lærebøker.

Deltagerne i gruppene er på ulike nivåer, →

“ Vi må tenke nytt, og du må ikke kunne norsk flytende for å kunne begynne på en utdanning.

AVDELINGLEDER RUNA NÆSS THOMASSEN

MYE SKAL PÅ Plass: Språklærer Vivian Stensrud driller deltagerne i ordforståelse og uttale. Rundt seg har hun Sewit Mogos Ghebretnsae, Idil Bile og Hajera A. Hashi.

SLIK GJØR VI DET HER

“ Vi oppfordrer dem til å oversette norsk tekst til førstespråket sitt. De kan masse fra før som de kan dra nytte av, og dette må vi ta på alvor.

LÆRER GØRIL NORDLIE

LAPPSYSTEM: En lang rekke faguttrykk er skrevet ned på lapper, og deltagerne trekker en og en og forklarer. Rygggraden, nervesystemet, hodeskalle. Ofte kan det være lurt å ta en runde innom eget førstespråk for å få de norske begrepene på plass.

LESER OG LÆRER: Ved denne stasjonen leser deltagerne en tekst høyt, og de skal forklare innholdet. Faglærer Gøril Nordlie sammen med Silvana Baretì fra Hellas.

ØVER PÅ ORD: Avdelingsleder Runa Næss Thomassen tar seg en runde og hilser på deltagerne, som sitter i grupper. Her er fra venstre Sewit Mogos Ghebretnsae, Idil Bile og Hajera A. Hashi.

VEGGUNDERVISNING: Slik kan du lære og forstå nervesystemet, både sentralt og perifert.

UNDERVISER SAMMEN:
Det er alltid to lærere under
språkundervisningen. Her er
språklærer Vivian Stensrud
foran og faglærer Gøril
Nordlie bak.

og noen av dem som er best i språk, har god nytte av å lære det bort til andre. I språktimene er det alltid to lærere til stede.

– Det er viktig å kunne kommunisere både med pasienter, pårørende og også faglig med kolleger. Språket må være presist og inneholde alle nyanser, understreker lærerne Gøril Nordlie og Vivian Stensrud.

HAR NYTTE AV FØRSTESPRÅKET

Når de ansatte på Oslo VO Hovinbyen skal gi et råd til andre, er de samstemte:

– Transspråking!

Dette er et begrep som har fått innpass i skoleverket de siste årene, og betyr at elevene eller deltagerne kan ta i bruk alle språkressursene de har fra før, til hjelp i undervisningen.

– Vi oppfordrer dem til å oversette norsk tekst til førstespråket sitt. De kan masse fra før som de kan dra nytte av, og dette må vi ta på alvor. Vår erfaring er at vi kommer mye lenger på denne måten, sier Gøril Nordlie, og får støtte av de andre.

PERIFERIEN OG POSTMANNEN

Ved den ene stasjonen i klasserommet sitter Sewit Mogos Ghebrensaie og holder begge hendene rundt hodet sitt.

– Hodeskalle. Hun uttaler ordet tydelig, og forklarer at den skal beskytte hjernen.

På pulten ligger det en rad med små lapper som alle inneholder et ord eller et begrep innen faget. Her finner vi både det sentrale og det perifere nervesystemet, og språklærer Vivian Stensrud forklarer.

– Det sentrale nervesystemet sitter i ryggraden, så vi kan sammenligne den med Oslo sentrum. Mens det perifere nervesystemet er det som finnes rundt i kroppen, og vi kan se på det som Grorud, Holmlia, Ullern eller andre steder som ligger utenfor sentrum. Sentrum, periferi, dere forstår? De tre rundt bordet nikker.

Mens Sewit har tigrinja som førstespråk,

har Idil Bile somalisk og Hajera A. Hashi somalisk og arabisk. Dette drar de nytte av når de skal lære norsk fagspråk.

Lærerne arbeider aktivt for å finne hverdagslige forklaringer på hva som skjer i kroppen, og Vivian kommer med et eksempel.

– For at deltagerne skal forstå hormonsystemet, har jeg sammenlignet det med postmannen som skal til rett adresse. Det gjør det litt enklere enn å snakke om kjemiske budbringere som frakter hormoner med blodet. Bronkiene kan beskrives som et tre med stamme og greiner, sier Vivian Stensrud.

Hun mener det ville vært nyttig om flere lærere samler lignende eksempler og deler dem med andre.

– Jo mer aktive deltagerne er, dess mer lærer de, og det er bra med ulike metoder, oppsummer avdelingsleder Runa Næss Thomassen. ●

Avdelingsleder Runa
Næss Thomassen.

FOTOREPORTASJEN

Kokkelærling Markus Forsang

Byssa på «Christian Radich» ga Markus mestrings

Før satt Markus Forsang (26) mye hjemme uten noe å gjøre. Det endret seg da han ble overtalt til å prøve seg i byssa på «Christian Radich» gjennom Nav og Oppfølgingstjenesten.

TEKST MERETE SILLESEN FOTO MARIANNE OTTERDAHL-JENSEN

NÆRINGSRIKT: Markus og veileder Karianne lager mye godt av frukt og grønt. Det er viktig at maten både skal være næringsrik og se innbydende ut. →

PLANLEGGING: Markus er av natur rolig. Han forteller at så lenge man planlegger alt ned til minste detalj, opplever han ikke kokkeyrket som spesielt stressende. Han håper å få jobb på kjøkkenet på en restaurant i Vestfold.

“ Jeg liker å jobbe på kjøkkenet, og det er trygt å ha veiledere å spørre når jeg er usikker.

BAKER: Markus og de andre på kjøkkenet baker alt selv. Det går med sju brød hver dag, inkludert de barnehagene får.

TRYGGHET: Markus trives med grytene og sier det er en trygghet å ha veileder Karianne med seg på kjøkkenet. Hun er alltid tilgjengelig for spørsmål og råd.

Oppholdet på Windjammerprosjektet ga mersmak, og i dag stortrives han som kokkelærling på Velle Utvikling i Tønsberg.

– Her følte jeg meg inkludert fra første stund. Jeg liker å jobbe på kjøkkenet, og det er trygt å ha veiledere å spørre når jeg er usikker, sier Markus.

TRYGGHET OG ANSVAR

Markus jobber tett med veileder Karianne Lysen, som beskriver ham som en iherdig og dyktig lærling. Hun har fulgt utviklingen hans på kjøkkenet siden han kom – fra å være svært forsiktig til å bli mer og mer trygg i rollen.

– Da Markus kom hit, syntes han det var skummelt å se oss i øynene, sier Karianne.

Markus bekrefter hvor viktig møtet med henne har vært: →

FOTOREPORTASJEN

– Jeg ble møtt på en god måte. Jeg fikk være meg selv, men måtte også ta ansvar. Det gjorde meg tryggere.

MESTRING TIL SJØS

Etter ungdomsskolen prøvde Markus to videregående skoler uten å finne seg til rette. Først på SMI-skolen i Vestfold opplevde han fellesskap, men service og samferdsel var ikke riktig for ham. Under måneden i byssa på «Christian Radich» våknet matinteressen skikkelig.

GODE REDSKAPER: En god kokk er avhengig av en skarp kniv. På kjøkkenet på Velle Utvikling AS slipes knivene stadig.

“Jeg er oppvokst med en familie som er glad i mat, og mamma lagde alt fra bunnen. Men det var ikke før jeg jobbet i byssa, at interessen for selv å lage mat våknet skikkelig.

– Det var en stor overgang å leve tett på andre og gå trevaktordning, men jeg likte arbeidet i byssa, sier han.

– Det var lærerikt på mange plan, og jeg likte å jobbe i byssa. Jeg er oppvokst med en familie som er glad i mat, og mamma lagde alt fra bunnen. Men det var ikke før jeg jobbet i byssa, at interessen for selv å lage mat våknet skikkelig.

VEIEN VIDERE

På Velle Utvikling har han også blitt inspirert av kokk Morten Kristiansen, fagansvarlig for kokk- og ernæringskokkfaget. Her lærer Markus alt fra å utnytte råvarer i sesong til å partere hele slakt.

Velle tilbyr 14 ulike fag- og kompetanseløp. Utdanningskoordinator Lissbeth Sundby understreker målet:

– Vi gir mennesker nye muligheter gjennom praktisk opplæring og formidler godt rustede arbeidstakere og fagarbeidere til arbeidslivet. ●

KOORDINATOR: Lissbeth Sundby er utdanningskoordinator på Velle Utvikling AS.

KOKKEN: Morten Kristiansen er fagansvarlig for kokk og ernæringskokkfaget på Velle Utvikling AS.

DYRKER SELV: Det er noe eget ved å hente selvdyrkede grønnsaker og urter, slik de kan gjøre på taket på Velle Utvikling AS. Markus foretrekker å bruke friske urter fremfor tørkede.

Moren bak kostymefaget

– Det fins så utrolig mange muligheter

Sidsel Wiborg (76) har et helt liv bak seg i yrkesfaget. Fra fagutdanning og lederstillinger – til å lande en jobb få kan drømme om.

TEKST OG BILDER JULIE RIGVÅR

Det finnes så utrolig mange muligheter. Det handler om å involvere seg, bygge nettverk og holde fagene levende, sier hun.

Samtidig som Sidsel har tatt store steg i egen karriere, har hun også banet vei for at nye generasjoner får mulighet til å lære fagene gjennom praktisk arbeidstrening. Slik føres viktig kulturarv videre.

I dag bor Sidsel på Kolbotn, stedet hun er født og oppvokst. Det er også her Yrke møter henne. På en sentral kafé, ved et rundt bord dekket med avisutklipp, bøker og bilder fra et langt arbeidsliv.

Det er skrevet mye om kvinnen på den andre siden av bordet.

Å FÅ EN SJANSE

Med to kaffekopper og god tid til rådighet virker rammen romslige, men tiden flyr når samtalen dreier seg inn på et yrkesliv fylt med håndverk og historier.

– Når var det du begynte å sy?

– Det startet i barndommen. Det har egentlig aldri vært noen tvil om hva jeg skulle bli, smiler hun.

Oppveksten på Kolbotn la et tidlig grunnlag for yrkesvalget. Hjemme var det moren som førte an interessen for søm og tekstil, og Sidsel fikk tidlig være med og prøve selv. Det ga mye lærdom, og interessen for faget vokste.

Hun bestemte seg for å gå fagveien gjennom utdanning, slik som moren også hadde gjort.

Men på 1960-tallet var det ingen selvfølge at hun skulle få den muligheten. I Akershus fantes det ingen utdanning i faget hun ønsket seg, og tilbudet lå utenfor hennes søkerkrets.

MØTTE OPP UTEN Plass

Likevel møtte hun opp første skoledag på kjole- og

draktsyerlinja i Oslo, bare 17 år gammel. Side om side med elever som allerede hadde fått plass, uten å vite om hun selv ville få bli.

Det skulle vise seg å være et klokt valg.

– Heldigvis for meg hadde én trukket seg, så jeg kom inn likevel, sier hun.

– Der var jeg heldig.

Tre år med utdanning fulgte, og i 1970 tok hun svennebrev. Det ble starten på et langt yrkesliv.

– Uten den utdanningen hadde jeg nok ikke oppnådd det jeg har i dag. Alle jeg gikk ut av skolen med,

Møtte opp første skoledag på Oslos yrkesskole i kjole og draktsyerfaget, selv om hun ikke hadde skoleplass. Et frafall ga åpning til studiet.

Ble Oldermann i Oslo Kjole og Draktsyerlaug, frem til år 2000. Har også en rekke andre verv bak seg.

Ble tildelt Oslo Håndverks- og Industriforenings Hederstegn for sitt lange arbeid innen fagopplæring. Ble pensjonist og tilbringer tiden på reiser og hjemme i Oppegård.

1950

1967

1970–2000

1985–2000

2000–2015

2015

Sidsel Wiborg ble født i Oppegård.

Sender sin første og eneste jobbsøknad, og blir ansatt samme året som hun tok svennebrev som kostymeassistent i NRK. Ble senere leder for kostymeavdelingen.

Ble leder for dronningens kammertjeneste og fikk prosjektansvar for hoffets uniformer.

HEDER OG ÆRE: I 2015 mottok hun Oslo Håndverks- og Industriforenings hederstegn, som inkluderer medalje og utnevning til Æreshåndverker. Utmerkelsen gis til personer som har utmerket seg gjennom innsats for håndverksfagene og samfunnet.

FLOTT ARBEIDSPASS: Sidsel var ansatt i NRK i 30 år – først som kostymeassistent, senere som leder for kostymeavdelingen.

har fått jobb innen faget – enten som syersker, lærere eller i andre relevante roller.

EN NY ARBEIDSPASS

Veien videre etter endt utdanning gikk til NRK. Sidsel hadde sett en stillingsannonse i avisen for kostymeassistent og søkte samme året som hun tok svennebrev. Kort tid etter var hun ansatt.

– Det var en innmari flott arbeidsplass, smiler hun.

Derfra arbeidet hun seg gradvis oppover i systemet og endte til slutt som sjef for kostymeavdelingen.

Tiden hun kom inn i, var NRKs gullalder, beskriver hun. Økonomien var god, og det fantes rom for både håndverk og kreativitet.

– Det ble det både glitter og paljetter av, forteller Sidsel.

Hun minnes perioder der det ble laget over hundre kostymer til ulike produksjoner.

– Vi var en stor gruppe mennesker som kom sammen for å lage storslåtte kostymer og drakter.

Tempoet var høyt, men alle var ivrige etter å produsere. Det var det som drev oss framover, smiler hun.

I tre tiår jobbet hun i statskanalen og beskriver en tid preget av fellesskap og skaperglede, der håndverket sto i sentrum.

– Det var mye å gjøre, men fantastisk moro, forteller hun.

TOK ET FAGANSVAR

Som leder for NRKs kostymeavdeling erfarte Sidsel etter hvert hvor krevende det var å rekruttere kvalifiserte fagfolk til kostyme- og sømarbeid.

Hun så tidlig at dersom faget skulle ha en →

“ Vi var en stor gruppe mennesker som kom sammen for å lage storslåtte kostymer og drakter.

PRØVER I NRK: Fra kostymeprøver under arbeidet med «Hundens testament», satt opp på Fjernsynsteatret i 1976. Sidsel prøver her kostymet på Kari Simonsen.

“NRK var så sjenerøse at de lot meg ta inn seks lærlinger i kostymesyerfaget som et prøveprosjekt.

DAMEUNIFORMER: Siden det tidligere hadde vært få kvinnelige ansatte ved Slottet, tok Sidsel initiativ til å utvikle damegalluniformer.

framtid, måtte neste generasjon få opplæring – og hun tok selv ansvar for at det skulle skje.

– På den tiden var det ingen som ville ta inn lærlinger. Teatrene trengte folk, men de hadde ikke tid.

Ingen hadde tid for 40 år siden.

På midten av 1980-tallet startet hun arbeidet med å utvikle en fagplan for kostymeutdanningen, i samarbeid med yrkesopplæringsnemnda i Oslo og Akershus. Arbeidet la grunnlaget for et nytt kostymefag, som ble formelt godkjent i 1991.

Og derfra gikk det raskt fra plan til handling.

– NRK var så sjenerøse at de lot meg ta inn seks lærlinger i kostymesyerfaget som et prøveprosjekt, forteller hun.

Tiltaket viste seg raskt å være vellykket. Lærlingene gikk videre til jobber både i NRK og ved Operaen.

Med støtte fra departementet etablerte hun senere et opplæringskontor. Det ble starten på Opplæringskontoret for små håndverksfag, som i dag tilbyr opplæring i 44 små og verneverdige fag.

– Slik begynte ballen å rulle, og den ruller fortsatt, smiler hun.

TELEFONEN FRA SLOTTET

Etter nærmere tretti år i NRK ble det økonomiske endringer i avdelingen. Nye rammer og omlegging til intern fakturering førte til omfattende omstrukturering som krevde både tid og krefter. I stedet for søkelys på kreativitet ble det på inntjening, forteller hun.

Hun tok derfor en prat med sjefen og fortalte at hun vurderte å trekke seg fra stillingen.

Noen timer senere ringte telefonen hennes.

Det var fra Slottet, med spørsmål om hun kunne tenke seg å bli sjef for dronningens kammertjeneste.

– Man tror nesten ikke på det. Jeg hadde jo ikke begynt å se etter noe annet engang, og så kommer en slik telefon ut av det blå, forteller hun.

Hun bestemte seg for å gripe sjansen.

– Å få en slik mulighet er helt utrolig, smiler hun.

TIL DRONNINGENS GARDEROBE

Da Sidsel begynte ved Slottet 1. august 2000, besto staben av to ansatte på systua og ytterligere to til tre personer i avdelingen, i tillegg til frilansere ved behov. Arbeidet innebar et stort ansvar.

– Jeg hadde ansvaret for å kle henne hele døgnet, i alle land, forteller hun.

– Det var ingen åtte-til-fire-jobb.

Åpninger av kunstutstillinger, konserter og statsbesøk – alt krevde sitt. Sammen med tre kolleger holdt hun oversikt over klær, sko, smykker og frisør- og sminkelister. Klærne ble både laget, produsert og kjøpt inn.

– Det var helt fantastisk å få være en del av, sier hun.

Samtidig la arbeidet beslag på mye tid, og Sidsel ønsket et større handlingsrom med bedre vilkår.

Det fikk hun, og derfra kunne hun ta fatt på nye prosjekter som ga stor arbeidsglede.

– Jeg fikk tilgang til de kongelige klær etter de avdøde. Jeg hentet klærne frem fra lageret, tok bilder og registrerte dem. Det var kjempeartig, smiler hun.

Hun fikk også ansvaret for å utarbeide design og

KJENT I SINE KRETSER: Sidsels arbeid med søm og tekstil har blitt omtalt i både bøker og aviser. Senest i boken «Kvinnekamp med nål og tråd: kjole- og draktsyerfaget gjennom 100 år» fra år 2023.

mønster til damegallauniformen, som ble produsert i Norge. Herreuniformene fantes allerede og var registrert tilbake til 1903. Nå trengte også damene bekledding under slottets gallamiddager.

Løsningen ble å ta utgangspunkt i herreuniformene og gå ut ifra dem slik at de harmonerte med de nye. Uniformene hun tegnet, brukes fortsatt i dag.

– Jeg har aldri hatt det så fint som de siste årene før jeg gikk av med pensjon, sier hun.

Å INVOLVERE SEG

Håndverket har fulgt Sidsel gjennom hele livet, ofte langt utover vanlige arbeidsdager. Selv når dagene var fylt med administrative oppgaver, fant hun også tid til å gjøre det praktiske.

– Jeg har sydd bestandig. Hver eneste dag, ofte langt utover kvelden, sier hun.

Hun understreker hvor avgjørende grunnutdanningen i kjole- og draktsyerfaget har vært for karrieren.

– Jeg hadde nok aldri hatt disse jobbene hvis jeg ikke hadde hatt faget som grunnmur, sier hun.

Sidsel er opptatt av å vise hvor mange muligheter som finnes innen beslektede yrker, for ikke alle trenger å sitte ved symaskinen.

– Det er mange jobber som ligger nært faget, for eksempel innen undervisning, salg av tekstiler eller andre relaterte områder.

– Mulighetene åpnes for dem som engasjerer seg. Både i fagmiljøet og i forhold til hverandre må man ta ansvar. Det har vært viktig for meg, smiler hun. ●

Tyson tenker at alle burde hatt et yrkesfag i bunnen

Han har svennebrev som bokbinder. Doktorgrad i pedagogikk. Og er spesielt interessert i praktisk visdom.

TEKST OG BILDER KARI KLØVSTAD

Tresløyd, metallarbeid, tekstil og elektro er håndverksmessig allmennutdannelse, som alle har nytte av. Det er verdifullt å lære å strikke, selv om du ikke skal bli tekstillærer, understreker Tyson.

I år ble han valgt til å holde årets Anna Sethne-forelesning på OsloMet. Oppdraget er en ære.

Yrke er til stede, og merker seg et publikum som følger konsentrert med på forelesningen til Ruhi Tyson, de nikker forsiktig. Så kommer en virkelig vekker, og spontan applaus sprer seg i den nær fullsatte salen.

– Vi kunne legge ned studieforberedende program på videregående og bare ha yrkesfag, sier Tyson.

På norsk har vi ikke et ord som heter yrkesdannelse, slik de har på svensk. Vi bruker dannelse og utdannelse, som ikke er helt dekkende for hva Ruhi Tyson vil fram til.

Svensken sier at han ser at å legge ned de studieforberedende programmene er å dra det langt. Men hvis alle hadde gått ut med svennebrev etter 12 år på skolen, mener han det ville ha vært med på å jevne ut klaseskillet i samfunnet.

Den svenske dosenten sier at lærerne altfor sjelden spør elevene etter seks måneder hva de i

korte trekk husker av undervisningen, og hva de opplever som meningsfylt?

GESELLVANDRING TIL HIBERIASKOLEN

Etter at Ruhi Tyson tok sitt gesällbrev (svennebrev) i bokbinding, dro han på en tradisjonell gesällvandring, slik de gjorde i tidligere tider, for å se hvordan yrket ble utført andre steder. Til sammen har Tyson vært innom rundt 50 institusjoner

fordelt på mange land. En av dem er Hiberiaskolen, som er en tysk Steinerskole litt utenom det vanlige.

Tyson kommer med et eksempel.

En lærer på skolen fikk i oppdrag å ta over en klasse som ble sett på som håpløs. Elevene fikk beskjed om å gjøre noe for andre i stedet for å bli holdt inne på ungdomsskolen.

Klassen ble inspirert av en lege som foreslo at de kunne dra til Romania og hjelpe til

med å bygge et sykehus. Åttendeklassingene satte først opp et skuespill for å få inn litt penger til å kjøpe en tomt, og når de var i gang, fikk de gaver fra store, tyske bedrifter, som så at her skjedde det noe meningsfullt, så de kunne være litt sjenerøse. De unge var også med under byggearbeidet, og sykehuset kom på plass. →

Ruhi Tyson

Ruhi Tyson (1978) er svensk og utdannet bokbinder og bokbindelærer. Han har bakgrunn fra Steiner-pedagogikk og tok etter hvert en doktorgrad i pedagogikk ved Stockholms universitet. Avhandlingen hans er om dannelse i yrkesfag, og han er spesielt opptatt av praktisk visdom. Han arbeider som dosent i pedagogikk ved Stockholm universitet og lærer ved Waldorflärahögskolan i Stockholm.

INSPIRERTE: Ruhi Tyson fikk salen til å lytte under forelesningen sin.

ANNA SETHNE-FORELESNINGEN

VARM TAKK: Veerle Garrels, som er professor i spesialpedagogikk, takket Ruhi Tyson på vegne av arrangørene. Hun mente han hadde sådd et frø hos mange, noe som ga håp for planeten.

Om Anna Sethne

Anna Sethne-forelesningen er blitt en tradisjon. Den arrangeres av fakultet for lærerutdanning og internasjonale studier, Institutt for yrkesfaglærerutdanning og Senter for kunnskap om yrkesfag.

Anna Sethne (1872–1961) var lærer, rektor og en foregangsperson i Norge. Hun drev reformpedagogiske eksperimenter, og innførte heimstadlære, stilskriving og tegning i undervisningen. Fra 1919 til 1936 ledet hun Norges Lærerinneforbund og var med på å utvikle folkeskolen.

– Gjennom utviklingsprosjekt lærer elevene hva det vil si å gjøre noe for andre i verden, sier Ruhi Tyson.

PRAKTISKE EKSEMPLER

Praktisk klokkskap er et uttrykk som svensken liker, og han mener at en snekker eller helsefagarbeider kan ha like gode svar på et faglig spørsmål som en forsker. Tyson har også tro på praktiske eksempler. En elev som gikk på helsefag, hatet anatomi og slet med å forstå hvordan nyrene fungerer.

– Læreren brukte en kaffetrakter med filter som eksempel, og det skulle ikke mer til før floken var løst. Vi burde samle gode eksempler, som andre kan dra nytte av.

Foredragsholderen ser også en klar kobling mellom kunst og yrkesfag.

– Fantasi er å se virkeligheten på en annen måte,

Tankevekker fra Tyson

Ruhi Tyson kom med et eksempel på å finne balansen mellom nødvendighet og skjønnhet /næring til sjelen. Han siterte den svenske forfatteren Harry Martinson, som fikk nobelprisen i litteratur i 1974. Oversatt til norsk lyder diktet slik:

Om du eier to slanter

Om du eier to slanter, sa Li Ti på en reise,

kjøp et brød og en blomst.

Brødet er til for å gjøre deg mett.

Blomsten du kjøper, betyr at livet er verd å leve.

“Fantasi er å se virkeligheten på en annen måte, og dette er noe vi må øve oss på. Yrkesfagene skaper også rom for jobber innen kunst og kunsthåndverk.”

RUHI TYSON

og dette er noe vi må øve oss på. Yrkesfagene skaper også rom for jobber innen kunst og kunsthåndverk.

MER INNHOLD I UTDANNINGEN

Når elevene går ut av yrkesfag, må de ha en formening om hva de kan bidra med i samfunnet, mener Tyson. Han skulle ønske vi hadde en yrkesallmennutdanning, som ikke er så spesialisert.

– Det er for eksempel nyttig om en barnehagelærer kan tekstilforming, matlaging og hagearbeid, og innen yrkesutdanningen kan pleie- og omsorgselevne ha nytte av å få innlemmet keramikkarbeid, dans, musikk og annet som kan være aktuelt å gjøre i disse yrkene. Dette kan også være bra å ha med inn i demensomsorgen, mener Ruhi Tyson, og stiller spørsmålet, som gjelder for alle:

– Hva kan vi gjøre i en konkret situasjon for å berike andres liv? ●

ENGASJERT PANEL: Etter forelesningen var det en panelsamtale. Der deltok fra venstre: Ruhi Tyson, Konrad Lillevevang, Ragna Aarum og Elise Farstad Djupedal.

TYSONS FORELESNING FIKK FART PÅ SAMTALEN

Bekymret over at drill blir ansett som tull

Etter æresforelesningen til Ruhi Tyson var det en panelsamtale som tok utgangspunkt i det han hadde snakket om.

Ved bordet satt Elise Farstad Djupedal, som er postdoktor ved Institutt for lærerutdanning ved NTNU, Ragna Aarum, som er lærer ved Oslo voksenopplæring Hovinbyen, og Konrad Lillevevang, som er avdelingsdirektør ved Nasjonalt senter for yrkesfag. Samtalen ble ledet av Anna Hagen Tønder, som leder Institutt for yrkesfaglærerutdanning ved Oslo Met.

Noe av det Ragna Aarum husker best fra barneskolen, var da vaktmesteren kom inn i klasserommet og spurte om noen kunne hjelpe ham å henge opp ei lampe. Tiåringen spratt opp og sa ja, og fikk lov til å være assistent. Nå mener hun vi frarøver barna våre slike opplevelser.

Et poeng Elise Farstad Djupedal har merket seg, er at yrkesrettet kunnskap blir sett på som så smalt at det er blitt utelatt i grunnskolen.

– Har du yrkesfaglig kompetanse i bunnen, kan du jobbe med hva som helst, var Konrad Lillevevangs klare budskap.

IVRER FOR LIVSMESTRING

Mange lærere forstår ikke hvordan de skal rekke over alt.

– De har ikke for liten tid, men de bruker den feil. Elevene må lære livsmestring, og da må de kunne bruke hendene til noe fornuftig, sa Elise Farstad Djupedal.

– Vi blir færre i yrkesaktiv alder, derfor må vi videreutdanne oss så vi har nok kompetanse i arbeidslivet, fortsatte Lillevevang.

Ruhi Tyson fortalte at det beste som har hendt ham, er at han har visst hva han skulle gjøre siden han var 16 år. Da begynte han å utdanne seg til bokbinder på Steinerskolen i Stockholm. Siden har han tatt svennebrev og perfektionert seg i faget, og han arbeider også ved lærerutdanningen på Waldorflårahøgskolan, i tillegg til at han er dosent.

IKKE KASTE BORT TIDEN

Det har kommet mange innspill fra foreldre og andre om hvorfor elevene må ha kosedager før sommerferien i stedet for å gjøre noe nyttig. Det underliggende er at de unge kunne ha lært mer i matematikk, norsk eller lignende fag og ikke «kastet bort» tiden.

– Ved en skole bestemte de seg for at en dag skulle alle få prøve seg med drill. Utstyr ble ordnet, og alle fikk øve på å håndtere verktøyet, skifte bits og borre hull på rett måte. Likevel fikk det stempel som en tul-

ledag, så hva anerkjenner vi, og hvordan er hierarkiet på det vi lærer, spør Elise Farstad Djupedal, som er en forkjemper for mer drill og hvit saus på timeplanen.

– Skal vi ha mer yrkesrettet undervisning i grunnskolen, krever det også at lærerne har kompetansen. Ellers blir det bare noe som står i læreplanen, sier Lillevevang.

Øvingen på å gjøre enkle oppgaver forsvinner i hverdagslivet, og det finnes eksempler på barn som ikke kan holde ei saks.

– Når disse kommer så langt som til yrkesutdanning, vet de ikke hva de skal gjøre, sier Tyson.

– Etter krigen fikk grunnskolen et bredt innhold, og de fikk spesialrom, egnet utstyr, lærerkompetanse og nok timer. Vi har gjort dette før, og nå må vi ta noen valg. Ellers blir nivået på denne undervisningen lavere og lavere, kunnskapen forsvinner ut med de eldste lærerne, og hva slags innhold sitter vi igjen med da, undrer Elise Farstad Djupedal.

Hun liker heller ikke argumentet om at elevene må ha mer sløyd for å bli bedre i matte.

– Dette er en omvei. De skal bli bedre i sløyd. ●

Fagskolen der kunst er mer enn en hobby

– **Kunstfaget skal ikke være hobby og dekor.** Slik oppsummerer rektor Trine Røssevold ved Ytre kunstfagskole skolens ambisjon. På atelierene ligger puter og soveposer på gulvet – studentene jobber nesten døgnet rundt før eksamensutstillingen.

TEKST OG BILDER KARI KLØVSTAD

Ytre kunstfagskole ligger på en høyde i Ålesund med utsikt over byen og øyene rundt. Skolen ble etablert i 1989, som et sted der du kan utdanne deg i visuell kunst. Det er et nært samarbeid med lokale kunstnere, og nærmiljøet brukes mye.

Ingeborg Fegth (21) er student på andre året og midt inne i eksamensperioden. De siste nettene har hun sovet på ateliergulvet omgitt av et dryss av bilder. Hun har valgt seg naturreservatet Molnes på Vigra som sitt utgangspunkt. Der har hun fotografert, filmet og tatt lydopptak.

– Jeg har et ønske om indre ro og å være til stede her og nå. Men det er ikke så enkelt å få det stille i hodet, sier hun.

En dag fant hun en strandet hval i sanden. Den er blitt utgangspunktet for eksamensarbeidet hennes, og hun har vært mye sammen med den store, døde skapningen.

– *Hvilke reaksjoner får du fra folk som kommer forbi?*

– Det har ikke vært noen der nede på stranda, men en dag så jeg en liten gruppe som sto oppe på kanten et godt stykke

“ Kravet til lærerne er at de er utøvende kunstnere som vet hva dette dreier seg om.

REKTOR
TRINE RØSSEVOLD

unna. De lurte nok litt på hvem som vandret naken der nede. Jeg liker å være kreativ og leke meg med kunsten, og nå må jeg finne ut hvordan jeg skal få satt sammen det hele på en god måte, sier Ingeborg Fegth, som har sovet på ateliergulvet. Ullteppet med sauer, den blå soveposen og de gule putene er nesten en kunstinstallasjon i seg selv.

DEN KUNSTNERISKE STEMMEN

Den klare beskjeden til studentene er at de skal gå i seg selv og finne sin egen kunstneriske stemme.

– Her på skolen skal de få veiledning så de utvikler seg i denne retningen. Kravet til lærerne er at de er utøvende kunstnere som vet hva dette dreier seg om, og derfor har mindre undervisningsstillinger her, sier Trine Røssevold. Hun ble fast ansatt ved skolen i 2012 som fagansvarlig og tok over som rektor i 2019.

Søkerne til kunstfagskolen må som hovedregel ha fullført og bestått videregående skole, men noen blir også tatt inn på realkompetanse. Alle må gjennom opptaksprøve og intervju.

Røssevold tenker seg godt om da hun får spørsmålet om hun vil anbefale de unge å gå kunstens vei.

– Det er for de få, men vi trenger noen med fagkompetanse som kan jobbe med de virkelige lange linjene, ikke bare dekke arbeidslivets kortsiktige behov. Nå skal det også sies at 50 prosent av alle visuelle kunstnere befinner seg i Oslo-området, og det er altfor få i Møre og Romsdal.

– *Hva kjennetegner en god lærer hos dere?*

– Han eller hun må kunne gjøre studentene trygge. Da har de et godt utgangspunkt for å pushe og utfordre dem i kunstnerisk retning. I tillegg må de ha fagkunnskapen i orden.

NY UTDANNING

Høsten 2025 har Ytre kunstfagskole satt i gang en helt ny studie, som er det eneste av sitt slag. Dette tar for seg den administrative biten av det å være kunstner. For selv om du har det kunstfaglige på plass, er det ikke alltid enkelt å etablere seg og drive et foretak. Da dukker det opp ord som budsjett, skatt, moms, eget atelier, prissetting og annet i denne retningen.

– Studenter og ferske kunstnere skal ut i en verden der de skal klare seg selv, og her skal de kunne lære det hele fra bunnen. Vi skal kunne hjelpe dem gjennom en etableringsfase, sier rektor Trine Røssevold. →

JOBBER DØGNET RUNDT: Ingeborg Fegth er i gang med arbeidet til eksamensutstillingen, og den siste natten har hun sovet i atelieret, omgitt av bilder.

GOD KONTAKT: Rektor Trine Røssevold tar runden og snakker med studentene. Her stopper hun hos Vera Vassend.

TILBAKE TIL RØTTENE

Førsteårsstudentene har vært hjemme på gården til en lokal kunstner, og nå arbeider de med et prosjekt med tema røtter.

LAGER DOKKER: Kunst og håndverk har alltid vært en del av livet til Ingeborg Dalen, og hun er i gang med å lage dukker både av leire og ull.

SJARMØR: Minotauren er en av de bevegelige dökkene som Ingeborg Dalen har laget i leire.

Ingeborg Dalen (19)

Kunst, husflid og håndverk kjennetegner familien til Ingeborg Dalen, og selv kommer hun fra håndverk, design og produktutvikling på Borgund videregående skole.

– Jeg hadde hørt godt om Ytre kunstfagskole og elsker håndverk. Som liten laget jeg dorulldokker, senere ble det stoffdokker, og til

denne oppgaven bruker jeg både leire og ull, sier Ingeborg.

Det første hun har laget, er en liten minotaur som kan bevege leddene. Nå venter hun på at flere dukkedeler i leire skal tørke, og bruker tiden på å filte ull til et hode.

– På fritiden syr jeg bunad, og jeg er glad for at jeg kan ta utdanning nær hjemme, sier 19-åringen.

SMÅ BUDSKAP: Oppgaven var røtter, og Vera Vassend har tatt det helt bokstavelig. På røttene fester hun små ordtak eller andre visdomsord.

“Jeg reiste til skolen her i Ålesund for å oppleve et nytt sted, og det har vært over all forventning.

VERA VASSEND

Vera Vassend (21)

En skulptur ligger foran Vera Vassend. Studenten fra Fredrikstad har tatt oppgaven helt bokstavelig, og da hun var på studietur, samlet hun røtter og tok dem med tilbake til skolen. Nå er de flettet sammen og festet med ståltråd.

Hun forklarer at dette kan være et symbol på den abstrakte og frie kunsten. Du vet ikke hvor røttene går.

– Jeg reiste til skolen her i Ålesund for å oppleve et nytt sted, og det har vært over all forventning.

På skulpturen er det festet små lapper med sitater som Vera har funnet i bøker. På et av dem står det: «Det er mange krokete veier som fører til lykke.»

Selv skriver hun både dikt og små historier.

TILBAKE TIL BARNDOMMEN: Xanath Hernandéz vokste opp i Mexico, og bildet hun maler, er av henne og pappa.

Xanath Hernandéz

Røttene til Xanath Hernandéz strekker seg til Mexico, og nå jobber hun med et maleri. Der ser vi ei lita jente i forgrunnen og en mann som er inne i huset bak.

– Det er pappa og meg da jeg var i tre–fireårsalderen. Det jeg husker aller best fra den tiden, var huset vårt og veien til barne-

hagen. Til vanlig maler jeg mest landskap.

– Hvordan havnet du på Ytre kunstfagskole?

– Jeg har en norsk kjæreste fra Ålesund, og han har en venn som har studert her. Derfor sendte jeg en e-post til rektor og ba om mer informasjon, sier Xanath, som har planer om å leve av kunsten.

Bestill annonser for 2026

Utgivelsesplan
annonsefrist/utgivelsesdato

- 1 **11. februar** / 13. mars
- 2 **22. april** / 29. mai
- 3 **9. september** / 9. oktober
- 4 **4. november** / 4. desember

Visste du at annonser hos oss sees av 25 000 lesere?

ANNONSEKONTAKT
Grethe Ånerud i HS Media
E-post: utdanning@hsmedia.no
Telefon: 92 83 68 30

utdanningsnytt.no/annonser

Nord

Mohammad valgte VASKERIFAGET

Et yrke med teknologi, ansvar og framtid.

TEKST OG BILDER TERJE HANSTEEN

Det er hektisk aktivitet ved det kommunale vaskeriet i Fredrikstad. Hver dag vaskes tre tonn tøy. Mohammad strekker et hvitt laken sammen med kollega Fares. Smil og latter fyller rommet der 14 ansatte fra åtte nasjoner jobber side om side.

Arbeidsdagen starter klokka seks. Mohammad tar seg tid til en prat.

– Jeg trives veldig godt. Det er en fin arbeidsplass, og miljøet er veldig bra. Arbeidet er variert, og jeg har lært mye: om uren og ren sone, sortering, vasketempe-

raturer, mikrobiologiske prøver og smitte. Jeg skal ta fagprøven, forteller Mohammad, som kom til Norge fra Marokko.

Kollegaene kommer fra mange land: Filippinene, Tsjetsjenia, Syria, Kosovo, Irak, Eritrea og Bhutan.

SVINGETE VEI

Veien inn i faget har ikke vært rett fram.

Mohammad gikk først bygg- og anlegg, deretter påbygg. Han prøvde seg også i helsesektoren før han gjennom Nav og Fredrikstad kommune fikk mulighet til å satse på vaskerifaget gjennom ordningen «På vei mot fagbrev».

– Søstera mi synes det er et veldig bra valg, og mora mi er glad jeg har funnet jobb. Ingen synes det er rart at jeg jobber på vaskeri, sier han.

SATSER PÅ KOMPETANSE

Da kommunen åpnet vaskeriet i 2018, ble det samtidig satset på kompetanse. Tidligere ble vasken gjort på små vaskerier rundt på sykehjemmene. Nå skulle faget profesjonaliseres.

Flere ansatte har tatt fagbrev de siste årene, og flere er underveis.

– Vi ønsker å heve statusen til et fag som sjelden blir

Dette er vaskerifaget

Utdanningsløpet til vaskerieroperatør starter på utdanningsprogrammet teknologi- og industrifag (vg1) i videregående skole. På vg2 velges industriteknologi. Deretter følger to år i lære i bedrift.

I læretiden får lærlingen opplæring i behandling, rensing og vedlikehold av ulike typer tekstiler. Arbeidet omfatter blant annet sortering, vask, tørk, etterbehandling, kvalitetskontroll og smittevern. Målet er å sikre riktig tekstilbehandling og forlenge tekstilenes levetid og kvalitet.

Bestått opplæring avsluttes med fagprøve. Yrkestittelen er vaskerieroperatør.

“Når flere tar fagbrev, signaliserer det at yrket krever kompetanse og profesjonalitet.

ROGER A. GULBRANDSEN

STREKKER LAKEN: Lærling Mohammad ElHassnaoui (26) strekker laken sammen med kollega Fares Ibrahim Tammo.

ØNSKER FLERE: Utviklingsansvarlig Roger A. Gulbrandsen i Norske Vaskeriers Kvalitetstilsyn jobber for at flere vaskeribedrifter skal ta inn lærlinger.

INTERNASJONAL STAB: Han er den første lærlingen ved det kommunale vaskeriet i Fredrikstad, marokkanske Mohammad ElHassnaoui. Fra venstre: Sura Bir Budathoki (Bhutan), Mailyn Sacay Lundberg (Filippinene), Salwa Ismael Hasan (Irak), Fares Ibrahim Tammo (Syria), Merita Salihi (Kosovo), Asefash Gebreweldi (Eritrea), Marissa Cerujales Bristol (Filippinene), Satida Shapauna Khurtsaeva (Tsjetsjenia) og norske Madelyn Visco Rosenkilde, daglig leder.

snakket om rundt middagsbordet, sier lærlingskonsulent Arne Morten Johannessen.

– Nå har vi vår første ordinære lærling, og vi håper å få flere.

Daglig leder Madelyn Rosenkilde var selv blant dem som tok fagbrev.

– Jeg hadde mange års erfaring, men følte meg grønn da jeg begynte på kurset. Det var krevende å kombinere jobb og kurs, men veldig lærerikt. Nå søker vi stipend til flere som vil ta fagbrev, forteller hun.

Kollega Marissa Bristol, utdannet regnskapsfører fra Filippinene, er veileder for Mohammad.

– Vi lærte mye nytt, og lønna økte med 46 000 kroner. Mohammad er motivert og har vokst mye siden han begynte, sier hun.

VIL GJØRE FAGET SYNLIG

Utviklingsansvarlig Roger A. Gulbrandsen i Norske Vaskeriers Kvalitetstilsyn jobber for at flere vaskeribedrifter skal ta inn lærlinger.

– Vaskeriene er høyteknologiske bedrifter som må profilere seg selv som viktige og gode lærebedrifter, sier han.

Han mener det som har skjedd i Fredrikstad, sender et viktig signal.

– At ansatte tar fagbrev, er en betydelig milepæl som viser at vaskerifaget er et yrke som krever kompetanse og profesjonalitet. Det kan bidra til økt faglig stolthet og heve statusen til yrket, både internt og eksternt.

Gulbrandsen mener bransjen må bli mer synlig blant ungdom.

– Mange unge vet lite om hva en vaskerieroperatør gjør. Men vaskerier er høyteknologiske, og bransjen er viktig for miljø, smittevern og bærekraft.

Han oppfordrer bransjen til å delta på jobbmesser, invitere til bedriftsbesøk og vise fram karriereveier.

VIKTIG SAMFUNNSBIDRAG

Vaskerifaget er avgjørende innen helse, omsorg og næringsmiddelindustri. God hygiene og riktig tekstilbehandling forebygger smitte og oppfyller strenge krav.

– Når flere tar fagbrev, signaliserer det at yrket krever kompetanse og profesjonalitet. Det gir stolthet, høyere kvalitet og trygghet for kundene. Og når ansatte ser at det finnes en tydelig karrierevei, blir det lettere å rekruttere nye, sier Gulbrandsen.

For Mohammad betyr det en framtid i et yrke han trives med – og som stadig får mer oppmerksomhet. ●

Læring i skole og arbeidsliv

Tekster til inspirasjon

Med sentrale stemmer fra yrkesfagfeltet har Sveinung Gundersen og Arne Ronny Sannerud samlet tekster om fagene, undervisningen og politikken som former norsk yrkesopplæring, i antologien *Læring i skole og arbeidsliv*.

AV WENCHE SCHJØNBERG

Sveinung Gundersen og Arne Ronny Sannerud (red.)

LÆRING I SKOLE OG ARBEIDSLIV

Tekster fra det yrkespedagogiske feltet som inspirasjon i framtidig norsk utdanning

Eget forlag

Boka har undertittelen *Tekster fra det yrkespedagogiske feltet som inspirasjon i framtidig norsk utdanning*. I forordet skriver redaktørene:

«Boken er en antologi som fokuserer på yrkesutdanningen og yrkespedagogikkens egenart, ikke bare som læringsmodell for seg selv, men også som grunnleggende læringsfilosofi for hele vårt utdanningssystem.»

Forfatterne peker på at rundt halvparten av ungdomskullene velger yrkesfag, og at yrkesopplæringen dermed er en sentral del av utdanningssystemet. Samtidig beskrives et felt i endring, preget av teknologisk utvikling, nye arbeidsformer og økt kompleksitet i arbeidslivet.

ARBEID OG LÆRING

Et gjennomgående tema i boka er forholdet mellom arbeid og læring. Flere kapitler løfter fram praktisk arbeid som kunnskapsform og diskuterer hvordan læring skjer gjennom deltakelse, erfaring og faglig samspill.

I kapitlet «Hvorfor skal du bli maler?» tematiseres blant annet faglig identitet og betydningen av håndverkskunnskap. Andre bidrag tar for seg yrkespedagogikkens egenart og forskjellen mellom allmennpedagogikk og yrkespedagogikk, der det praktiske arbeidet og fagenes særpreg står sentralt.

FRA PRAKSIS TIL FORSKNING

Mange av forfatterne har bakgrunn som yrkes-

faglærere og har senere vært tilknyttet lærerutdanning eller yrkespedagogisk forskning. Flere omtales som sentrale bidragsyttere innen yrkespedagogikk og yrkesdidaktikk i Norden.

Kapitlene spenner fra overordnede refleksjoner om utviklingen i yrkesopplæringen til mer praksisnære beskrivelser av undervisning, kompetanseutvikling og profesjonsforståelse. Spørsmål om teknologi, nye arbeidsprosesser og samfunnets kompetansebehov går igjen.

ØNSKER REFLEKSJON

I kapitlet om bokas målsetting skriver redaktørene at ambisjonen er å dele innsikt fra et yrkesopplæringsfelt i endring og å inspirere til videre refleksjon om forholdet mellom skole og arbeidsliv.

Antologien retter seg mot lærere, lærerutdannere og andre som arbeider med yrkesutdanning.

Boka er utgitt på eget forlag. ●

“
Boken er en antologi som fokuserer på yrkesutdanningen og yrkespedagogikkens egenart

Arne Ronny Sannerud

Arne Ronny Sannerud har bakgrunn som rørleggermester og er professor ved Høyskolen for yrkesfag (HØFY). Han har ledet flere nasjonale og internasjonale FoU-prosjekter, representert Norge i UNESCO-UNEVOC og har i en årrekke vært gjesteprofessor ved Kyambogo University i Uganda.

Sveinung Gundersen

Sveinung Gundersen er utdannet høyskolelektor innen yrkesfaglærerutdanningen og har hovedfag i yrkespedagogikk fra Statens yrkespedagogiske høgskole (SYH), med yrkesdidaktikk som tema for sin avhandling. Han har lang erfaring fra opplæringsarbeid på ulike nivåer, blant annet som faglærer og lektor i videregående skole. Han har ledet nasjonalt læreplanarbeid for akvamekanikerutdanningen, deltatt i flere FoU-prosjekter innen yrkesopplæringen og utgitt lærebok i yrkesteorier for mekanikere.

Her er noen små smakebiter fra boka:

«Barna mine er veldig glad i å få oppgaver og gåter som de må finne svar på. For en stund siden spurte jeg min da fem år gamle sønn hvilken fugl det er som bruker hodet som verktøy når det bygger seg sted å bo. Etter å ha tenkt seg om en liten stund så sa han: 'Men pappa, alle må jo bruke hodet når de skal bygge noe.'» (Jonas Bals)

«Muligheten til å vinne stimulerer, men det må samtidig utvikles vilje og evne til å trene og det er som regel ikke like moro. Men det må likevel gjøres som en del av den enkeltes vekst og utvikling, fordi det er helheten som skaper realkompetanse.» (Inge Ryan)

«Selv om dette kanskje virker som en romantisierende forestilling om kompetansen i den treårige yrkesfaglærerutdanningen, kan det også være utfordrende for alle yrkesfaglærere med fagbrev å tilrettelegge undervisning og tilpasse opplæring til den enkelte elev nært praksisfeltet, dette til tross for at de har et fagbrev i bunn. Derfor vil kontakten med arbeidslivet være sentral.» (Sonia Tangen)

Hold deg oppdatert.
Les Yrke på nett.
Last ned appen!

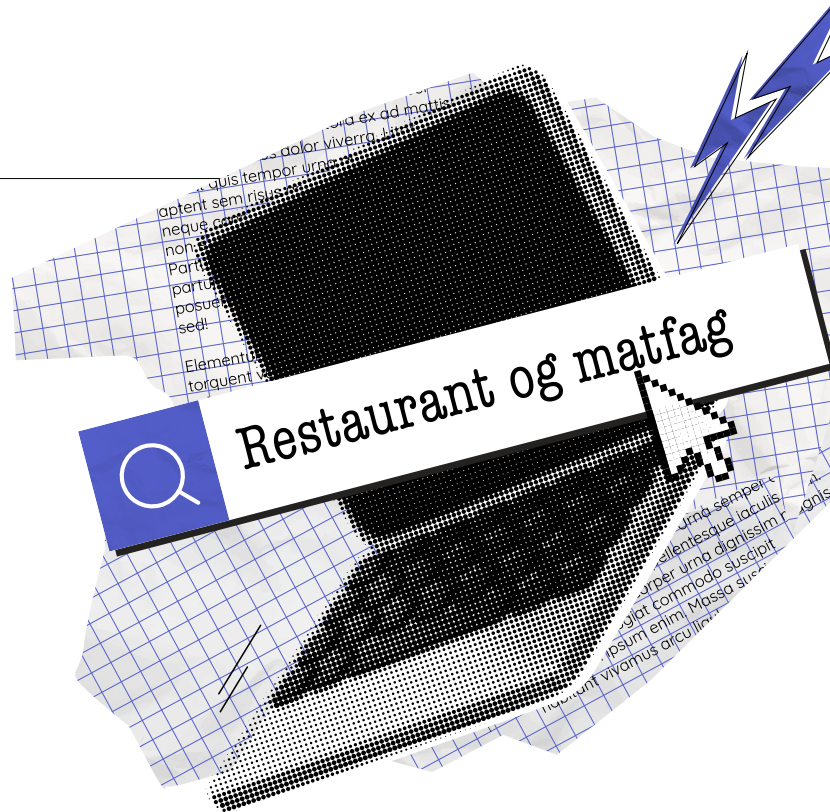

Last ned fra
App Store

TILGJENGELIG PÅ
Google Play

UTDANNINGSNYTT

Videregående opplæring kun i store fag?

Yrkesfagene opplever økt popularitet og høye søkertall, noe som er en ønskelig utvikling. Men det er først og fremst de store utdanningsprogrammene som opplever økning i antall søkere. For de minste utdanningsprogrammene har søkertallene for vg1 vært relativt stabile de siste årene. Likevel ser vi at de små utdanningsprogrammene står i fare for å forsvinne fra flere skoler og fylker. Skolene har ofte tilbud på vg1, men snevrer inn tilbudsviften på vg2. Konsekvensen kan bli at fagene etter hvert forsvinner helt, og at det vokser fram private kurs, spesielt innen fag som arbeidslivet har behov for.

I utviklingsredegjørelsene for de tre minste utdanningsprogrammene, FBIE (Frisør, blomster, interiør og eksponeringsdesign), RM (Restaurant og matfag) og HDP (Håndverk, design og produktutvikling), melder de faglige rådene om bekymring for denne utviklingen. De framhever at økonomi og elevtall i for stor grad styrer tilbudene i den enkelte fylkeskommune, og frykter at det på sikt vil bli lagt ned enda flere vg2-tilbud rundt omkring i landet. Man risikerer at tilbud forsvinner helt i noen regioner – ja, til og med på landsbasis – uten at nasjonale myndigheter tar tak i det. For eksempel finnes det per i dag ikke tilbud i blomsterdekoratørfaget nord for Trondheim.

Det er viktig og riktig at dimensjoneringen av tilbudet i yrkesfagene tar utgangspunkt i arbeidslivets behov for fagarbeidere. Dette er både næringslivet og den enkelte elev tjent med. Arbeidslivet får dekket sitt kompetansebehov, og elevene får en utdanning der det venter en jobb i andre enden. En konsekvens er da at vi må ha både små og store utdanningsprogram. For det er ikke bare de store

fagene næringslivet har behov for. Behovet for fagarbeidere er også stort innen mange av de yrkene de minste utdanningsprogrammene utdanner til.

Dette handler selvsagt også om hvor mange elever som søker seg til disse tilbudene. Det er viktig å også ta tak i rekrutteringen av søkere. For å lykkes med dette må elevene oppleve tilbudene som attraktive. Det blir de ikke dersom det er usikkerhet rundt hvorvidt skolen og fylkeskommunen kommer til å ha et tilbud innen den retningen elevene ønsker å gå på vg2. Det vil alltid være potensielle søkere som egentlig ønsker seg faget, men som ikke er villige til å flytte hjemmefra og kanskje til en annen landsdel for å kunne ta utdannelsen. Da ender de opp med å søke seg til et annet, og gjerne større, utdanningsprogram, fordi det oppleves som tryggere.

Det å sikre stabilitet i utdanningstilbudet i hele landet er utrolig viktig. Når utdanningstilbudet kun ses på i det enkelte fylke og ikke nasjonalt, mister man det overordnede perspektivet, og konsekvensen blir mangel på tilbud i flere fylker og landsdeler. For så lenge dimensjoneringen av yrkesfagtilbudet først og fremst er basert på søkertall kombinert med stram fylkeskommunal økonomi, vil tilbud innen de små utdanningsprogrammene alltid stå i fare for å bli lagt ned.

Faglig råd for det aller minste utdanningsprogrammet, Håndverk, design og produktutvikling, anbefaler å opprette flere landslinjer for å sikre at elever fra hele landet får mulighet til å søke seg til tilbudene innen utdanningsprogrammet. Dette vil også føre til sterkere fagmiljøer og sikre at tilbudet, og dermed også kompetansen, blir opprettholdt og ivaretatt. Kompetansen i noen av disse

“Når utdannings-tilbudet kun ses på i det enkelte fylke og ikke nasjonalt, mister man det overordnede perspektivet, og konsekvensen blir mangel på tilbud i flere fylker og landsdeler.

fagene er omfattet av UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven, noe som det er et nasjonalt ansvar å videreføre.

Kanskje kunne landlinjer vært aktuelt for flere fag enn de tre vi har i dag, for å sikre at vi faktisk har et utdanningstilbud innen de små fagene på landsbasis. Et tettere samarbeid mellom fylkeskommunene kunne også ha sikret at hver landsdel eller region har tilbud innen alle vg2-løp det finnes søkere til.

Her etterlyses det altså bedre koordinering av tilbudsstrukturen på nasjonalt nivå. Hvem har oversikten over hvilke tilbud som finnes hvor? Og hvem har ansvaret for at alle elever, uavhengig av hvor de bor, skal ha muligheten til å søke seg til akkurat det utdanningsprogrammet og det lærefaget de ønsker? Slik det er i dag, er mye overlatt til den enkelte fylkeskommune, med den konsekvens at vi på landsbasis risikerer å stå uten utdanningstilbud i små, men viktige fag. ●

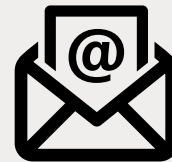
Ingeborg Lovise Tyse

LEDER YRKESFAGLIG FORUM
ingeborg.lovise.tyse
@utdanningsforbundet.no

Tips oss

Er det spennende temaer innen yrkesfagopplæringen eller andre interessante saker på din skole vi bør skrive om?

Tips oss gjerne på e-post:
yrke@utdanningsforbundet.no

HER KOMMER LITT BÅSTENKNING

Noen ganger leker jeg meg med å tenke at det finnes en del innhegninger der ute. Ikke med sauer og kuer, men med ulike mennesketyper. Der er de sammen med sine egne, og blir formet deretter. Utenfor de usynlige gjerdene glir de sammen og blir en del av den store menneskemiksen.

Det er en av disse innhegningene jeg personlig frykter å bli skjøvet inn i, og jeg hører jo hint, men først er det greit å få litt orden på tankespinnnet.

La oss begynne med de yngste. De enkleste å få øye på er de rosa, små sukkerklumpene, inngjerdet med et luftig nett av blonder. Bestemødre strømmer til med pastellrosa luer og ledder. Bamsene må være lyse og lekre, og nåde den som kommer drassende med noe som ikke står til den småblomstrede tapeten. Her er det ikke bare rosa på ball, for å si det mildt, og når jentene nærmere seg skolealder og vil ha rosa sekk, rosa kjole og rosa dingser i ørene, er mødrene helt overbevist. Den unge frøkna har valgt helt selv, men det er akkurat denne fargen som er favoritten.

EGEN SKOLEUNIFORM

Inne i innhegningen hos dem som vil signalisere at de skal opp og fram her i verden, gjelder det å ha den rette skoleuniformen. Nå er ikke slike plagg påbudt i Norge, men mange har sin egen ordening. Forby å komme slepende på en skolesekk. Hos jentene skal designveska henge godt synlig på ene armen. Glem å klippe håret kort, stille uten ørepynt eller ta på ei praktisk regnjakke når det høljer ned der ute. Stram beltet på kåpa, eller knapp igjen en knapp på dressjakka i størrelse 46, fisk opp paraplyen og sjekk at maskaraen er vannfast.

I guttenes innhegning er sminke- og velværehyllene blitt massive de siste årene. Her gjelder det tydeligvis å kjøre på fra topp til tå, til det svir på øynene.

ALT VAR BEDRE FØR

Når vi først er inne på menn, kan vi også ta en kikk på den andre siden av skalaen. I denne innhegningen finner du ei klessnor med Levis 501-bukser fra den ene siden til den andre. Noen har måttet gå en del opp i størrelse, men hvorfor bytte ut noe som alltid har funket. T-skjortene

kan variere litt. Her er det folk som vil signalisere at de var på den rette Rolling Stones-konserten. Andre vil verne ulv eller hyller en gammel Amazon. Og det er sørgedag når den eldste Liverpool-trøya går i oppløsning i vaske-maskinen.

Musikken som er blitt spilt i dette århundret, er helt umulig å forstå, og enhver idiot må skjønne at klassiske gitarriff må være en del av barnelærdommen. Så får det gå at pølser kan byttes ut med Grandiosa.

Alt var ikke bedre under krigen, men lite kan måle seg med 70-tallet.

UT PÅ TUR

Hvor ofte turfolket er innom innhegningen sin, er jeg ikke så sikker på. Men det hender vel de skuffer innpå litt havregrøt og tørker opp noe gjennomvåte sko på hjemmebane også. Mange har lue med en rød T i panna, og har de litt tid til overs, går de kilometer i fjellheimen og maler de samme T-ene på steiner.

Her må du være familiær med ord som gore tex, fukttransport og kjenne egenskapen til de ulike sekkene. Det er

La oss begynne med de yngste. De enkleste å få øye på er de rosa, små sukkerklumpene, inngjerdet med et luftig nett av blonder.

heller ingen skikkelig tur hvis du ikke kan redegjøre for hvor langt og fort du har gått.

Har du ruslet inn i turinnhegningen, finnes det også hjørner for de mer ekstreme. Hvor tynn is er det mulig å gå på skøyter

på, og hva må du ha i sekken når du har vært for optimistisk og må kjempe i isvannet for å overleve?

TUNGROCKERNE, OG DE SOM HERMER

Jeg var innom en innhegning for menn, og du har også en annen som er mer brokete. Her gir noen helt klart mer svarte fá'n enn andre. Du har dem som er tungrockere på heltid, og for å sitere fritt etter tegneseriekjendisens Pondus. Er du på fornavn med bestemora til bassisten i det samiske bandet Oddasatan, så snakker vi. Med ravnsvart hår, tatovert dødninghode i panna og hissige

naglebelte med piggene ute er det ingen tvil om at dette er her de hører hjemme.

Men så er det dem som sniker seg inn i lyseblå skjorte og chinos av rette merket og raskt prøver å dra på seg en svart Metallica-hettegenser. Dette er gjerne rett før festivalen Tons of Rock, der selv de stødigste byråkrater vil leke rebell og være en del av horden.

Pekefinger og lillefinger opp, men når mandagen kommer, er de tilbake til sine egne.

VIL IKKE – VIL IKKE

Det er helt uproblematisk at noen finner sin plass i en innhegning og trives der. Så kan de fritt gå ut og møte andre i det fargerike fellesskapet.

Men så hender det dessverre at en del blir presset i en retning de ikke vil. For meg står porten til de voksne

damene på vidt gap, men jeg stritter imot. For hvordan skal et menneske som fortsatt ruller seg i søla og fotograferer frosk, tar bomba i svømmebassenget og kan dart-resultater på rams, finne seg til rette?

«Det passer seg ikke, er et uttrykk som ofte blir brukt.» Og det finnes ikke grenser for hva som kan stå på denne listen.

Derfor har jeg en klar formening om hva som skjer i innhegningen for voksne damer. Har du ikke pent oppsatt langt hår, blir hodet ditt dyttet inn i en frisørmaskin, med maks to innstillinger. Kort og praktisk, eller en streng pasje. Det er en stor fordel om du liker romslige bluser som henger utenpå buksene, har et godt utvalg med «politiker-skjerf» til venninnetreff og for all del husker broddene.

Er det rart jeg har piggene ute?

Så får jeg heller tumle litt inn og ut av andre innhegninger, og det er sikkert ikke så ille der de byr på havregrøt. ●

ANNONSE

The screenshot shows the Facebook profile for 'Yrke'. At the top right, it says 'ANNONSE'. The profile header includes a navigation bar with icons for home, video, marketplace, profile, and messages. The profile picture is a circular image showing people. The name 'Yrke' is displayed in large bold letters. Below the name, it says '1,9 k følgere • Følger 46'. A short bio reads: 'Yrke er Norges eneste fagblad om yrkesopplæring. Yrke går tett på opplæringsarenaene. Yrke komme'. There are two category tags: 'Skole' and 'Moderat'. Below the bio is a row of profile pictures of people. At the bottom of the profile section, there are tabs for 'Alle', 'Om', 'Bilder', 'Følgere', 'Omtaler', and 'Flere'. Below the profile section is a grey box with the text: 'Bli med og følg oss du også! @facebook.com/tidsskriftetyrke'.

HALVOR SPETALEN

DOSENT YRKESFAGLÆRERUTDANNINGEN OSLOMET

Når språket blir en del av yrket

Yrkesfaglæreres erfaringer med fagspråk og språkutfordringer i skolebasert yrkesopplæring

Idagens yrkesopplæring er det ikke tilstrekkelig å mestre praktiske ferdigheter alene. Elevene må også kunne forstå, bruke og utvikle et fagspråk som gjør dem i stand til å forklare, begrunne og dokumentere yrkesutøvelsen sin. Denne artikkelen viser hvordan yrkesfaglærere opplever språkutfordringer i skolebasert yrkesopplæring, og hvordan arbeidet med fagspråk har blitt en stadig viktigere del av yrkesfaglæreres profesjonsutøvelse.

YRKESFAGLÆRERES ERFARINGER

Yrkesopplæringen har alltid vært tett knyttet til handling, materialer og praktisk arbeid. Likevel beskriver mange yrkesfaglærere at språket i dag spiller en mer avgjørende rolle enn tidligere. Det handler ikke bare om å forstå instruksjoner, men om å kunne delta i faglige samtaler, bruke presise begreper, dokumentere arbeid og reflektere over egne valg.

Denne artikkelen bygger på en undersøkelse blant yrkesfaglærere i videregående skole og tar utgangspunkt i deres erfaringer med språkutfordringer i undervisningen. Selv om datamaterialet er hentet fra utdanningsprogrammene restaurant- og matfag (RM) og salg, service og reiseliv (SSR), peker funnene mot utfordringer som er gjenkjennelige på tvers av yrkesfag:

utvikling av fagspråk og koblingen mellom språk og praksis.

SPRÅKUTFORDRINGER NY NORMAL

Et gjennomgående trekk i yrkesfaglærernes beskrivelser er at språkutfordringer ikke lenger oppleves som unntak, men som en del av normalsituasjonen i mange klasser. Mange underviser elevgrupper der en betydelig andel av elevene strever med å forstå faglige begreper, tolke oppgaver eller sette ord på verktøy, prosesser og på det de gjør i praksis.

For yrkesfaglærerne framstår utfordringene ofte som sammensatte: begrensede norskspråklige ferdigheter, lav faglig utholdenhet, usikkerhet i muntlige yrkesrettede situasjoner og manglende erfaring med å bruke språk som redskap for læring.

Flere yrkesfaglærere beskriver at elevene ofte mestrer praktiske oppgaver langt bedre enn de klarer å uttrykke språklig. De kan «gjøre jobben», men mangler ordene for å forklare hva de gjør, hvorfor de gjør det, og hvilke faglige vurderinger som ligger bak. Dette skaper utfordringer både i undervisning og vurdering, og reiser grunnleggende spørsmål om hva yrkeskompetanse innebærer i dagens skole.

KREVENDE FAGSPRÅK

Utvikling av fagspråk trekkes fram som

krevenne, men også den mest sentrale språklige utfordringen i yrkesopplæringen. Fagspråk handler ikke bare om å lære nye ord, men om å utvikle et presist språk for handling, materialer, prosesser og vurderinger. Det at elevene lærer å sette ord på yrkesutøvelsen sin, framstår som avgjørende for både faglig forståelse og profesjonsidentitet.

Yrkesfaglærerne beskriver at mange elever foretrekker dagligspråk og opplever fagspråk som unødvendig eller fremmed. Samtidig peker yrkesfaglærerne på at det nettopp er fagspråket som skiller «å gjøre noe» fra «å kunne noe». Uten fagspråk blir det vanskelig å dokumentere arbeid, samarbeide faglig og overføre kompetanse mellom situasjoner.

Dette er ikke et problem som bare gjelder enkelte fag eller elevgrupper. Snarere framstår det som en grunnleggende utfordring i yrkesopplæringen generelt: Hvordan hjelpe elever til å utvikle et språk som både gir dem tilgang til fagfellesskapet og en profesjonell kommunikasjon med kunder, gjester, brukere etc.?

NÅR SPRÅKET ALENE IKKE GIR MENING

Et sentralt funn er at fagspråk ikke kan læres isolert. Yrkesfaglærerne er samstemte i at begreper først får mening når de →

«Yrkesfaglærerne beskriver at mange elever foretrekker dagligspråk og opplever fagspråk som unødvendig eller fremmed.»

legitim perifer deltakelse

situert læring

taus kunnskap

«Skal yrkesopplæringen lykkes med sitt doble oppdrag, å inkludere og kvalifisere, er arbeidet med fagspråk en viktig del av yrkesopplæringen.»

knyttes til konkrete handlinger og situasjoner. Tavleundervisning og rene teorisekvenser oppleves ofte som lite effektive for språkutvikling, særlig for elever med svake språklige forutsetninger.

I stedet beskrives en undervisningspraksis der fagspråk utvikles «i arbeidet». Yrkesfaglærerne bruker faguttrykk aktivt mens de demonstrerer, veileder og arbeider sammen med elevene. Redskaper, materialer og arbeidsoperasjoner brukes som utgangspunkt for begrepsavklaring, og de samme ordene repeteres i ulike sammenhenger over tid.

Flere yrkesfaglærere peker på at dette krever bevissthet. Det er ikke nok å bruke fagspråk selv; elevene må inviteres til å ta det i bruk. Det innebærer å stille spørsmål, be elevene forklare hva de gjør, og gi dem tid og trygghet til å prøve, også når språket er upresist eller ufullstendig.

REPETISJON, NORMALISERING OG YRKESIDENTITET

Et gjennomgående kjennetegn ved yrkesfaglærernes arbeid med fagspråk er vektleggingen av repetisjon. Faguttrykk må introduseres, brukes, forklares og gjentas mange ganger før de blir en naturlig del av elevenes språk. Flere beskriver dette som et langsiktig arbeid som går over hele skoleåret – og ofte lenger.

Mange yrkesfaglærere arbeider også med å normalisere fagspråk i hverdagen. Faguttrykk brukes konsekvent i undervisningen, på arbeidsplaner, i vurderingssituasjoner og i uformell kommunikasjon. Etter hvert beskriver flere at språket «setter seg» i gruppa, og at elevene begynner å bruke fagbegrepene spontant, ofte inspirert av hverandre.

Dette knyttes også til yrkesidentitet. Når elevene lærer å bruke fagspråk, opplever mange lærere at de i større grad ser seg selv som del av et yrkesfellesskap. Språket gir dem et verktøy for å snakke om kvalitet, valg og ansvar, og bidrar til å styrke yrkesstolthet og faglig selvforståelse.

STØTTE ELLER SNARVEI?

Digitale hjelpemidler spiller en stadig større rolle i språkarbeidet. Yrkesfaglærerne beskriver bruk av oversettelsesverktøy, opplesingsfunksjoner, diktering og ulike apper for begrepslæring. For mange elever gir dette nødvendig støtte til å forstå og delta i undervisningen.

Samtidig uttrykker flere yrkesfaglærere ambivalens. Digitale verktøy kan gjøre språket mer tilgjengelig, men også føre til at elevene omgår språkarbeidet. Når tekster oversettes eller genereres automatisk, blir det vanskeligere å vite hva eleven faktisk forstår. Dette forsterker behovet for muntlig dialog og praksisnære vurderingsformer.

SPRÅKLÆRER – UTEN Å VÆRE DET

Et sentralt poeng i yrkesfaglærernes beskrivelser er opplevelsen av ansvar. Mange opplever at arbeidet med språk og fagspråk i stor grad er overlatt til dem, uten at de nødvendigvis har formell kompetanse i språkopplæring. De beskriver seg selv som yrkesfaglærere, ikke norsklærere eller spesialpedagoger, men står likevel i en hverdag der språkutvikling er avgjørende for at elevene skal lykkes.

Flertallet oppgir at de ikke opplever å ha tilstrekkelig kompetanse til å arbeide systematisk med språkutvikling. Samtidig viser praksisbeskrivelsene at mange har utviklet et bredt repertoar av strategier gjennom er-

faring. Behovet de uttrykker, handler derfor ikke bare om mer kunnskap, men om bedre rammer: tid, samarbeid og struktur.

SPRÅK SOM KOLLEKTIVT ANSVAR

Yrkesfaglærerne etterlyser særlig tettere samarbeid mellom programfag og fellesfag, og en tydeligere felles forståelse av språkets rolle i yrkesopplæringen. Flere peker på at språkarbeid i dag ofte blir fragmentert og personavhengig, snarere enn systematisk og kollektivt forankret.

Rapporten peker mot et behov for å se fagspråk som en integrert del av yrkeskompetanse, ikke som et tillegg. Det innebærer at språkutvikling må planlegges, støttes og verdsettes på linje med praktiske ferdigheter.

FELLES ANSVAR

Yrkesfaglærernes erfaringer viser at språket i økende grad har blitt en del av selve yrket. Å kunne forklare, begrunne og dokumentere er ikke lenger bare skolens krav, men en forutsetning for deltakelse i arbeidsliv og fagfellesskap.

Skal yrkesopplæringen lykkes med sitt doble oppdrag, å inkludere og kvalifisere, er arbeidet med fagspråk en viktig del av yrkesopplæringen. Det forutsetter at språkutvikling forstås som et felles ansvar i yrkesopplæringen, og at yrkesfaglærere gis rammer og støtte til å gjøre det de allerede gjør: koble språk og praksis, handling og forståelse. ●

Kilde

Spetalen, H. (2026). *Å lære et fag – og språket for faget. Hvordan yrkesfaglærere møter språklige utfordringer i yrkesopplæringen*. <https://nva.sikt.no/registration/019b9dec98b7-9a81aca2-b129-497b-ae02-9761de715504>

HVA MENER DU?

Halvor Bergkvist tok over som leder i Rød Ungdom etter at forrige leder måtte gå etter en uheldig TikTok-post. 22-åringen er ikke bare RU-leder, han er også elektriker.

TEKST WENCHE SCHJØNBERG

– Hvordan skal du prege Rød Ungdom?

– Jeg mener at det viktigste nå er å bygge laget. Rød Ungdom trengs mer i dag enn noen gang før, og da må vi bygge Rød Ungdom større og sterkere. Min viktigste jobb som leder er å sørge for at Rød Ungdom blir en plass for arbeiderklasseungdom å føle at de er med å skape noe stort!

– Du er også elektriker!

– Jeg valgte elektrofag fordi jeg kjente at jeg var skolelei og ønsket å jobbe med noe der jeg kan se resultatene. Det er også derfor jeg elsker Rød Ungdom, her kan jeg være med å skape noe viktig. Jeg er veldig stolt over å være elektriker, og planen er å gå tilbake til byggebransjen når jeg gir meg som leder av Rød Ungdom. Ungdomspolitikken er veldig dominert av studenter, og det kan være vanskelig for unge arbeidere å komme inn. Yrkesfagelever og unge arbeidere sin stemme er viktig at kommer fram, og jeg håper på å kunne bidra til at det blir lettere for dem å ta plass i politiske partier.

– Kan du fortelle litt om skoletida di?

– Jeg gikk elektrolinja på Elvebakken videregående i Oslo. Jeg slet med engasjement på skolen, og det hjalp veldig å komme ut i arbeidslivet. Jeg var lærling hos Centrum Elektriske AS. Det var en veldig god gjeng som jeg lærte mye av. Etter at jeg tok fagbrev, fikk jeg jobb hos Datelco, som jeg nå har ulønna permisjon fra for å kunne jobbe som leder av Rød Ungdom.

– Er det tid til å gjøre noen elektriker-jobber nå, eller går det bare i politikk?

– Jeg ordner fortsatt en del selv hjemme. Det er digg å kunne sette opp nye stikkontakter, lamper og lignende selv. Jeg får dessverre ikke tid til å jobbe noe hos Datelco, men jeg ordner av og til litt hos venner og familie. Det må være lov, tenker jeg.

HALVOR BERGKVIST

BOR: Teisen i Oslo, bydel Alna

ALDER: 22 år

LIKER: Elektrofag, politikk og bil. Og så er jeg glad i å dra til Sverige for å kjøpe billig snus og bacon.

SOSIALE MEDIER:

TikTok: @halvorbergkvist, Instagram: @halvor_rb, Facebook: Halvor Rønning Bergkvist. Jeg poster mest på TikTok og Instagram.

HØRER PÅ: Mest svensk hiphop. Spesielt C. Gambino og Gaboro

“
Vi trenger 100 000 flere fagarbeidere i Norge, og da må vi satse på yrkesfag.

– Du markerte deg nylig i riksmidlene om at du ønsker å fjerne monarkiet. Hvorfor er det en viktig sak for en RU-leder?

– Jeg mener at hele Epstein-saken må få mye tydeligere konsekvenser, og det gjelder både politikere som Thorbjørn Jagland og kongelige som kronprinsesse Mette-Marit. Kongehuset er udemokratisk og utdatert, og hele Epstein-saken viser tydelig hvor galt det kan gå når makt-personer ikke kan byttes ut gjennom valg.

– Yrkesfag er i ferd med å bli størst i nesten alle landets fylker, men ikke i Oslo. Hva tror du er årsaken til det?

– Det å studere pleide å være det trygge valget, men jeg tror ikke det er sånn lenger. Hvis man tar et fagbrev, får man en stor fordel fordi det alltid trengs flere fagarbeidere, i tillegg til at man slipper studiegjeld. Det er likevel et stort problem at 6000 yrkesfagelever hvert år ikke får lærlingplass og ikke får fullført utdanninga si. Dette må man løse.

– Hva vil du anbefale? Studiespesialisering eller yrkesfag?

– Helt klart yrkesfag. Man kommer ut i jobb, tjener egne penger og slipper gjeld. Det å kunne spare til bolig, kjøpe bil tidlig eller dra på kule reiser er veldig deilig. Det å slippe masse gjeld er også en stor fordel.

Til slutt: Gi oss tre kampsaker Rød Ungdom skal kjempe for.

– Jeg håper på at vi i Rød Ungdom kan samarbeide godt med Rødt for å få på plass lovfasta rett til lærlingplass, en økning i utstyrsstipendet og et forbud mot innleie i alle bransjer i hele landet. Vi trenger 100 000 flere fagarbeidere i Norge, og da må vi satse på yrkesfag. ●

LÆREMIDLER FOR FRAMTIDAS FAGFOLK

 BYGG- OG
ANLEGGSTEKNIKK

 HELSE- OG
OPPVEKSTFAG

 RESTAURANT- OG
MATFAG

 SALG, SERVICE OG
REISELIV

 ELEKTRO OG
DATATEKNOLOGI

 NATURBRUK

 TEKNOLOGI- OG
INDUSTRIFAG

 NORSK YF

